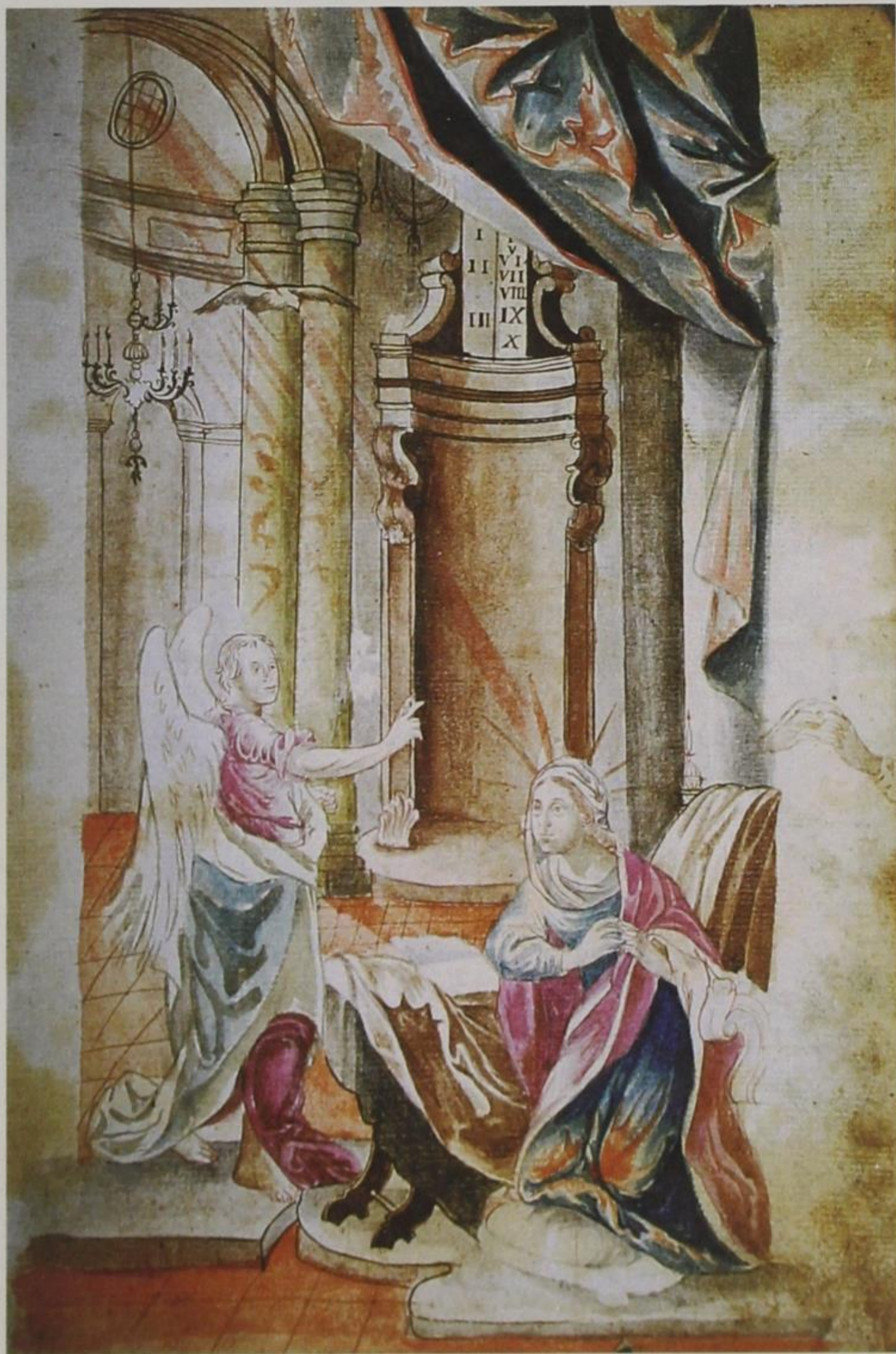

Ἐκ Χιονιάδων

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Υδατογραφία δυτικής επίδρασης, άγνωστου Χιονιάδιτη ζωγράφου. Συλλογή οικογένειας Μάνθου Σακούλη

ΤΕΥΧΟΣ 4 - ΑΝΟΙΞΗ 2001 - ΔΡΧ. 1.000

ἐκ Χιονιάδων

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ - ΕΚΔΟΣΗ: Πολιτιστικός Σύλλογος Χιονιαδιτών. Συνεργάζεται η Αδελφότητα Χιονιαδιτών «Ο Άγιος Αθανάσιος».

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:
Βασίλης Σκούρτης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Βασίλης Σκούρτης, Κώστας Σκούρτης, Γιάννης Λιάτσης, Τάσος Σακούλης

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ: Ελένη Κουτσομπίνα, Αθανασία Πήλιου

ΕΔΡΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: Χιονιάδες, 440 15 Πυρσόγιαννη (Για συνεργασία, διάθεση τευχών, συνδρομές, εμβάσματα)

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ:

Κ. Σκούρτης, Μπενίση 14, Λυκόβρυση 141 23, τηλ.: 28 32 551

Β. Σκούρτης, Πάροδος Αβέρωφ, Κόνιτσα 441 00, τηλ.: 0655-22 598

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ & ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ: «Ιδεότυπο», Ζ. Πηγής 48, τηλ.: 33 03 991

ΦΙΛΜ: «Ίχνος», Ζαΐμη 30, τηλ.: 82 28 258

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: «Τετραχρωμία», Ματζάκου 3, τηλ.: 38 31 370

ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: Βιβλιοπωλείο «Δωδώνη», Ασκληπιού 3, Αθήνα και Βιβλιοπωλείο «Ελεγείο», Κόνιτσα

Οι απόψεις των ενυπόγραφων κειμένων δεν είναι κατ' ανάγκην απόψεις και του περιοδικού.

Με τω αστυθροωσ σοί τς Τυρκς - ή ανυδαή ή ήμης - Π.ω.ή.ε.ε

«17 Σεπτεμβρίου 2000. Σας στέλνω μία φωτογραφία, την είχε η θεία μου Δήμητρα, η οποία απεβίωσε [...] όταν έγινε η απελευθέρωση (1913) από τους Τούρκους, οι χωριανοί με τον παπού μου Παπα-Ζήση, ύψωσαν τη σημαία».

Σπύρος Μάτσος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

3	Πρόλογος	26	Από διήγηση του ΚΩΣΤΑ ΠΑΪΣΙΟΥ
4	ΣΠΥΡΟΣ Ι. ΜΑΝΤΑΣ	28	Οκτωβρίου 1940,
	Το γεφύρι στο Παρασπόρι,		στους Χιονιάδες
	ένα γεφύρι... ηπειρώτικο	29	Ήθη και έθιμα
7	ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΚΟΥΡΤΗΣ	32	Δημοτικό τραγούδι
	Κιρατζήδες	33	Περιβάλλον:
9	ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ		Αν δεν προσέξουμε δεν θα έχουμε
	Σημείωμα	35	ΔΗΜΟΣ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΩΝ
11	ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ		Ο μνημειακός πλούτος
	Ορεινοί και μεθόριοι		της περιοχής μας
18	ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ	37	Βιβλιοπαρουσίαση
	Χριστουγεννιάτικες και	38	Η Αδελφότητα Χιονιαδιτών
	Πρωτοχρονιάτικες παιδικές		«Άγιος Αθανάσιος»
	αναμνήσεις από τις Χιονιάδες		Δραστηριότητες
24	ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	39	Επιστολή
	Το σχολείο των Χιονιάδων		
	και ο μάστορας Βασίλης Στύλος		
	(1912)		

Πρόλογος

Βρισκόμαστε στον τέταρτο χρόνο της εκδοτικής μας προσπάθειας. Με τη συχνότητα της έκδοσης να είναι καθορισμένη από την οικονομική μας δυνατότητα. Η συγκέντρωση της ύλης είναι αρκετή και για περισσότερα τεύχη το χρόνο.

Ο προσανατολισμός του περιοδικού επιλέχτηκε από την αρχή να είναι πολιτιστικός με έμφαση στην ανάδειξη της λαϊκής ζωγραφικής τέχνης που άνθησε στο χωριό μας τους δύο τουλάχιστον τελευταίους αιώνες, αλλά και σε κάθε θέμα λαογραφικού ενδιαφέροντος.

Η εμμονή μας στην πολιτιστική μας ταυτότητα δεν γίνεται με διάθεση εξιδανίκευσης του παρελθόντος, αλλά έχει σκοπό την ανάδειξη εκείνων των σημείων αναφοράς που μπορούν να σηματοδοτήσουν την πολιτιστική μας συνέχεια και να συμβάλουν στη διατήρηση των χωριών μας. Το περιοδικό μας συντάχθηκε θερμά στην προσπάθεια δημιουργίας Μουσείου Αγιογράφων, ιδιαίτερα όταν διαπίστωσε ότι υπάρχει υλικό πλούσιο και πρωτότυπο.

Κύρια επιδίωξή μας είναι η τόνωση του ενδιαφέροντός μας για το χωριό, οι συχνές επισκέψεις, οι καλύτερες σχέσεις μεταξύ μας. Επαγρυπνούμε και για τη φύλαξη του φυσικού και του οικιστικού περιβάλλοντος του χωριού μας.

Το περιοδικό μας πιστεύει στη συνεργασία με χωριανούς και συντοπίτες που έχουν παρόμοιους προβληματισμούς.

Με χαρά διαπιστώνουμε ότι αυτοί είναι αρκετοί και ότι και ο Δήμος Μαστοροχωριών κινείται στην ίδια κατεύθυνση.

Τέλος αντλούμε δύναμη για ό,τι καλύτερο από τους νέους μας που γεμίζουν το καλοκαίρι το χαγιάτι της εκκλησίας και το μεσοχώρι και δείχνουν με κάθε τρόπο την αγάπη τους για τους Χιονιάδες.

Λιθανάγλυφο
του αξέχαστου
μαρμαροτεχνίτη
Μάνθου Σακούλη.

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΕΥΧΟΣ
ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ
ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ.

Σπύρος Ι. Μαντάς*

Το γεφύρι στο Παρασπόρι, ένα γεφύρι ...ηπειρώτικο!!

Το πέτρινο τοξωτό γεφύρι εξυπηρέτησε την επικοινωνία του ανθρώπου για χρόνια πολλά. Για περισσότερα όμως, ίσως για πάντα, θα παραμείνει στην ιστορία της αρχιτεκτονικής σαν η κατασκευή εκείνη, στην οποία λειτουργικότητα και αισθητική συμβάδισαν τόσο ισότιμα, ώστε να δώσουν ένα αποτέλεσμα εντυπωσιακό. Σε επίπεδο μάλιστα λαϊκής εφαρμογής, δεν είναι υπερβολή να υποστηριχθεί πως μετουσιώθηκε σε έργο τέχνης.

Πάρα πολλά πέτρινα γεφύρια, για συγκεκριμένους λόγους, χτίστηκαν στα εδάφη της ανατολικής Μεσογείου. Στην Ιταλία, από νωρίς, η μέθοδος κατασκευής τους υπάκουσε σε επιστημονικές μεθόδους. Οι μεγάλοι δρόμοι της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας απαιτούσαν και πολλές και ασφαλείς και μεγάλες γέφυρες. Στη βαλκανική αντίθετα, με τους άλλους ρυθμούς και τις γνωστές περιπέτειες, ο άνθρωπος το πάλεψε σκληρά. Και σε μια απόμερη, ταπεινή γωνιά της, στην Ήπειρο, ο λαϊκός τεχνίτης, μόνος κι αβοήθητος, χωρίς συγκεκριμένα πρότυπα και τεχνικά μέσα ικανά, θα ξεκινήσει απ' την αρχή. Η δικιά του όμως μέθοδος, συνέπεια αυτών ακριβώς των ελλείψεων, θα τον οδηγήσει όχι σε σύγκρουση με το περιβάλλον αλλά σε στενή μαζί του συνεργασία. Έτσι, στην ιδιαίτερα σοφή στα μέρη του σκηνοθεσία του χώρου, θα προσθέσει ένα ακόμα πετυχημένο σκηνικό. Με άλλα λόγια, ο Ηπειρώτης, για να καλύψει μια ανάγκη του... προέκτεινε τη φύση!

Μέχρι σήμερα, στα πλαίσια του Α.Γ.Η. (= Αρχείου Γεφυριών Ηπειρώτικων¹), έχουν καταγραφεί και μελετηθεί, μέσα στον ευρύτερο χώρο της Ηπείρου², παραπάνω από πεντακόσια πενήντα γεφύρια.

Κρύβουν ενδιαφέρον, αποτελώντας πρόκληση για ιδιαίτερες μελέτες, η γεωγραφική και υψομετρική τους διασπορά, το μέγεθος, η μορφή τους -στη συντριπτική τους πλειοψηφία μονότοξα- το υλικό κατασκευής, οι αιτίες αλλά κι οι αφορμές που τα γέννησαν. Πέρα όμως απ' όλα τούτα, τις εκτιμήσεις, τις στατιστικές, την κάποτε ψυχρή... ανατομή τους, γεγονός παραμένει πως κάθε ηπειρώτικο γεφύρι διαθέτει τη δικιά του, μία και μοναδική, ταυτότητα.

* Ο Σπύρος Ι. Μαντάς, συγγραφέας του βιβλίου «Τα Ηπειρώτικα Γεφύρια», τιμήθηκε πρόσφατα και από την Πανεπιστημιακή για το έργο του και την προσφορά του στην ιστορία της Ηπείρου.

Φεύγοντας απ' τους Χιονιάδες για Ασημοχώρι -κι αποκεί στον έξω κόσμο- στα δεξιά του δρόμου, χαμηλά στο Παρασπόρι, συναντάμε ένα μικρό μονότοξο γεφύρι. Κοντά διακόσια χρόνια τώρα, σε πείσμα όλων γύρω του που θέλουν να αλλάζουν, αυτό επιμένει να παραμένει όρθιο, απομεινάρι μιας άλλης εποχής και λογικής.

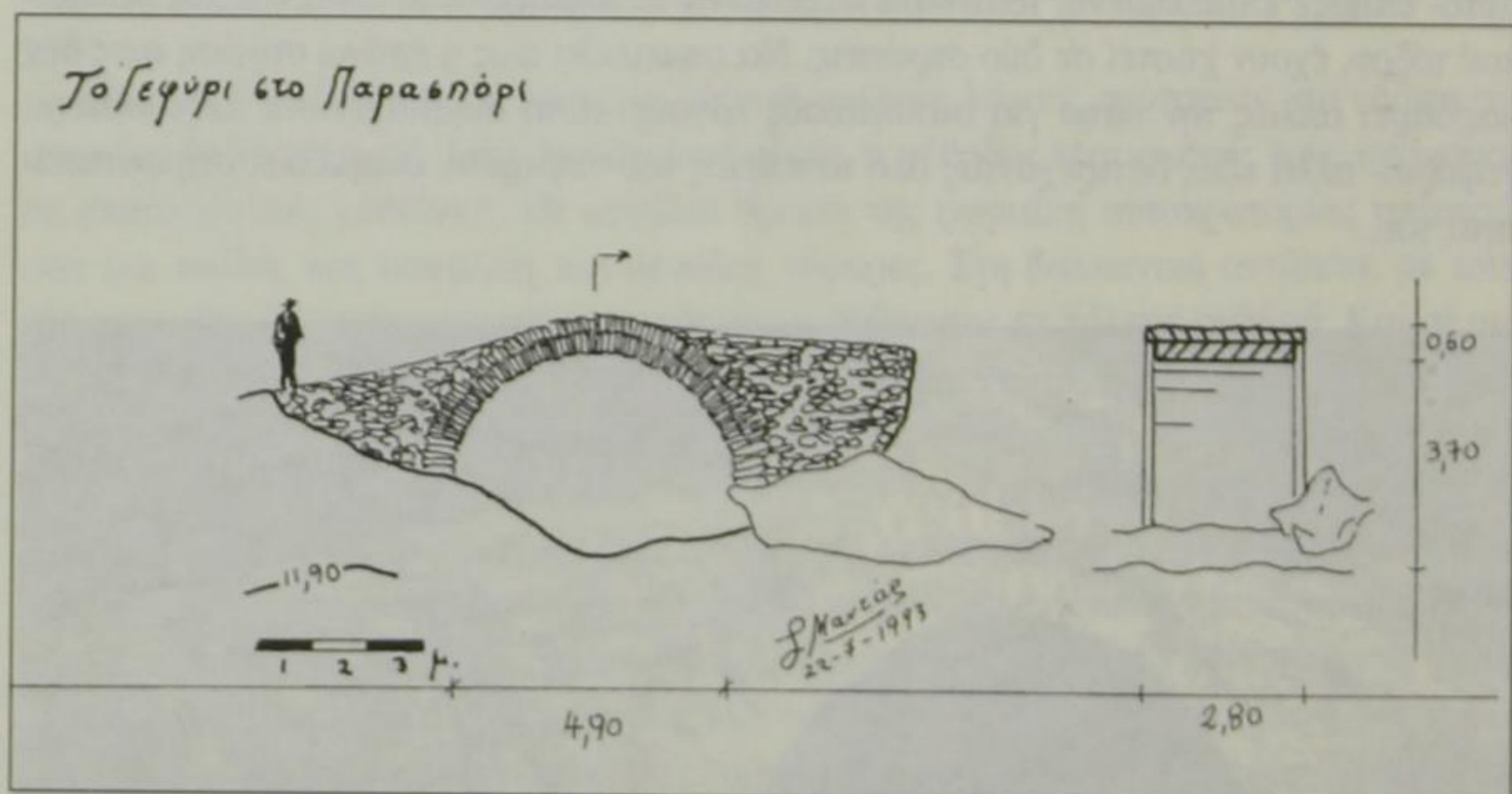
Κατασκευάστηκε για να υπερπηδηθεί ο Αλωνίτικος λάκκος, που στη συμπεριφορά του πάντα ήταν απρόσμενος, κάποτε και επικίνδυνος. Για να λυθεί το πρόβλημα, ξέρουμε πως δώρησε τα χρήματα κάποιος Δημήτρης Παπαϊωάννου. Την πληροφορία διέσωσε ο πανταχού παρών Ιωάννης Λαμπρίδης που στα «Αγαθοεργήματά»³ του εντοπίζει το γεφύρι αναφέροντας και το δωρητή, αλλά και το ύψος της δαπάνης. Γράφει, επακριβώς, πως χτίστηκε «εν τη θέσει Παρασπόρι παρά την Κώμην Χιονιάδες δαπάνη του Δημητρίου Παπα Ιωάννου, καταβαλόντος λ. οθ. 15...».

Λένε, πως το δούλεψαν μαστόροι Πυρσογιαννίτες. Η όλη κατασκευή -διακρίνεται αυτό- υπήρξε επιμελημένη. Ιδιαίτερα λαξευμένα τα καμαρολίθια του ενός και μοναδικού τόξου, έχουν χτιστεί σε δύο στρώσεις. Να σημειωθεί πως η επάνω στρώση τους δεν καρδάρει απλώς την κάτω για αισθητικούς λόγους -αυτό συμβαίνει στα περισσότερα γεφύρια- αλλά εδώ, διατρέχοντας όλο το πλάτος του γεφυριού, συμβάλλει στη στατικότητα του.

Το τόξο ανοίγει στα 4,90 μέτρα, ενώ σηκώνεται πάνω απ' το νερό 3,70 μ. (συνολικό ύψος γεφυριού: 4,30 μ.). Εξάλλου, ο καλντεριμωτός διάδρομος διάβασης, πλάτους 2,80 μ., έχει μήκος, για να σε οδηγήσει στην απέναντι όχθη, 11,90 μέτρα. Δεν τα καταφέρνει όμως σήμερα να πετύχει το στόχο του. Του λείπει το αριστερό άκρο, που ίσως γκρέμισε κάποτε η αλλαγή της ροής του ποταμιού. Παραμένει πάντως ανεξήγητος ο λόγος που, στις μέρες μας, τούτη η κομμένη άκρη του γεφυριού παρουσιάζεται επιμελώς... στρογγυλεμένη.

Το γεφύρι στο Παρασπόρι δεν είναι ένα μεγάλο, ένα επιβλητικό γεφύρι. Δεν είναι καν διάσημο, πολυφωτογραφημένο, όπως συμβαίνει με άλλα. Ακόμη, δεν το φόρτισε η ιστορία, ούτε το στόλισε κάποιος θρύλος, ή κάποια παράδοση. Όμως ήταν, είναι, και θα παραμείνει -όσο θα στέκει όρθιο- ένα γεφύρι ...ηπειρώτικο!!

Σημειώσεις

¹ Η ίδρυσή του έγινε το 1982. Η έρευνα συνεχίζεται...

² Σαν τέτοιον, εννοούμε αυτόν που περιλαμβάνει η νοητή γραμμή Αμφιλοχία - Καρπενήσι - Καρδίτσα - Τρίκαλα - Γρεβενά - Καστοριά - Φλώρινα - Ελμπασάνι. Έτσι, ο όρος «ηπειρώτικο» δεν δηλώνει μόνο χώρο, αλλά και τεχνοτροπία.

³ Ιωαν. Λαμπρίδου: Περί των εν Ηλείω Αγαθοεργημάτων, Μέρος Δεύτερον, Εν Αθήναις 1880, σελ. 187.

Βασίλης Σκούρτης

Κιρατζήδες

Ο άνθρωπος με τη συνεχή τεχνολογική εξέλιξη μπόρεσε και εκμηδένισε τις αποστάσεις φτιάχνοντας τα πιο τέλεια μέσα συγκοινωνίας.

Κερδίζοντας όμως τον τόσο πολύτιμο χρόνο χάθηκαν γι' αυτόν οι τόσο όμορφες και γραφικές περιπέτειες, που είχε μετακινούμενος από τόπο σε τόπο, με τα καραβάνια των κιρατζήδων.

Εμείς θα δούμε πώς μπορούσε κάποιος γύρω στο -1910- από τις Χιονιάδες να μετακινηθεί προς τις μεγάλες πόλεις, πάντα βέβαια με τους κιρατζήδες του χωριού ή των γύρω χωριών που εξυπηρετούσαν τους ταξιδιώτες.

Όλοι οι παλιοί θα θυμούνται τον Κώστα Πασχάλη και το Γιάννη Παΐσιο που έκαναν και τη δουλειά του κιρατζή στο χωριό μας. Άλλος ένας ακόμη Χιονιαδίτης ταξίδευε κάνοντας τον κιρατζή, ο Λάμπρος Σκούρτης, που έφθανε μέχρι τη Θεσσαλονίκη εμπορευόμενος για το μικρό μαγαζί που διατηρούσε στη Βούρμπιανη. Πάντα ο Λάμπρος Σκούρτης έκανε γνωστή την επιστροφή του στο χωριό από το θόρυβο των κουδουνιών των ζώων του που ακούγονταν κάτω από το «Μέγα Λάκο».

Από το Ασημοχώρι ξεκινούσαν για τα Γιάννενα εξυπηρετώντας και τα γύρω χωριά οι κιρατζήδες Αριστείδης Στεργίου και αργότερα ο γιος του, Σωκράτης Στεργίου.

Μ' αυτούς ταξίδεψε το 1915 για πρώτη φορά, παιδί ακόμα και ο Βασίλης Σκούρτης του Γιώργου, που μας έδωσε πολύτιμα στοιχεία για τους κιρατζήδες της εποχής.

Από το γειτονικό Τούρνοβο έχουμε τον κιρατζή Σωκράτη Παπαγεωργίου, που όλοι τον θυμούνται να ταξιδεύει πάντα μ' ένα τσιγάρο στο στόμα.

Ο ταξιδιώτης ετοιμάζονταν από το βράδυ για το πρωινό ξεκίνημα. Έπαιρνε μαζί του το ντροβά με κανένα ξεροκόμματο για το δρόμο, τα σκεπάσματά του για τις βραδινές στάσεις και τα καλά του ρούχα (τα στενά) που τάχε διπλωμένα στο σακκούλι, για να τα φορέσει καθαρά στην πόλη.

Οι αμέτρητες ταλαιπωρίες του δρόμου ξεχνιούνταν από τ' αστεία και τα πειράγματα των κιρατζήδων, που διαλεκτότερος απ' αυτούς ο Μιλτιάδης Βλάχος έκανε τους ταξιδιώτες να συμμετέχουν σ' έναν αστείο διάλογο μην υπολογίζοντας κούραση και κακουχίες.

Οι στάσεις γίνονταν στα γνωστά χάνια, που πρόσφεραν στους ταξιδιώτες μέρος για ύπνο και φαγητό γι' αυτούς και τα ζώα τους. Η ξεκούραση -και τις περισσότερες φορές τα τραγούδια και ο χορός- αντάμωναν όλους τους ταξιδιώτες σε μια χαρούμενη συντρο-

φιά που δημιουργούσε ένα ζωντανό και αυθόρμητο πανηγύρι.

Ταξιδεύοντας για τα Γιάννενα σε τρία χάνια συνήθως σταματούσαν οι κираατζήδες. Στο Χάνι της Κόνιτσας, στο Μεσοβούνι και ύστερα έφταναν στα Γιάννενα όπου οι περισσότεροι χωριανοί έμεναν στο χάνι του Τσίπα, που ήταν πατριώτης από την Πυρσόγιαννη.

Οι ταλαιπωρίες, τ' αναπάντεχα του δρόμου, η γνωριμία με άλλους ανθρώπους έκαναν το ταξίδι, για τον άνθρωπο εκείνης της εποχής ένα γεγονός της ζωής του που τον γέμιζε εμπειρίες και του άφηνε πάντα ζωηρές αναμνήσεις που τον συνόδευαν ως τα βαθιά γεράματα.

Πάντα σύντροφος στο ταξίδι, το ατέλειωτο πολλές φορές, η νοσταλγία του γυρισμού γι' αυτόν που 'φευγε και η χαρά της επιστροφής γι' αυτόν που γύριζε πάλι στον τόπο του κοντά στους δικούς του.

Οι κираατζήδες, τα ζώα με τα κακόγηχα κουδούνια, τα αστεία και τα τραγούδια του δρόμου, τα γλέντια στις βραδινές στάσεις και οι ατέλειωτες εμπειρίες του ταξιδιού ανήκουν πια στο παρελθόν.

Ο Ασημοχωρίτης κираατζής Δημήτρης Νούτσης και η οικογένειά του.
Φωτ.: Λουκά Αργύρη

Γιάννης Λυμπερόπουλος

Σημείωμα

Ξαναδιαβάζοντας τώρα, ύστερα από 25 χρόνια το Σύνδρομο α', αλλά και το Σύνδρομο β' και το Σύνδρομο γ', του βιβλίου μου «Ορεινοί και Μεθόριοι» βρέθηκα χωρίς να το καταλάβω στην ατμόσφαιρα των ορεινών χωριών μας, στην ατμόσφαιρα των Μαστοροχωριών, στην πλατεία των Χιονιάδων «ανάμεσα στις φυλές των Πασχαλάδων, των Μαρινάδων. Ανάμεσα στους Τσατσαίους και τους Ζωγράφους... Από χωρίον Χιονιάδες της επαρχίας του Αγίου Βελάς»...

Μπορεί τα 25 χρόνια, αντικειμενικά, να μην είναι πολλά. Στη μικρή όμως ζωή του ανθρώπου, στη δική μου ζωή, τα είκοσι πέντε αυτά χρόνια είναι μια ολόκληρη ζωή. Αλλά... δεν είναι μόνον αυτά.

Πρωτοπήγα στις Χιονιάδες την Κατοχή. Πενήντα επτά χρόνια πριν. Παράνομος τότε και διωκόμενος από τους Ιταλούς. Νύχτα μπήκα, νύχτα βγήκα, σ' όλα τα Μαστοροχώρια... Όμως τότε δεν είχα οσφρανθεί, ούτε ήμουν και σε θέση να «διαβάσω» τις συγκινήσεις που μου επιφύλασσαν αυτά τα χωριά ύστερα από χρόνια, κι όταν άρχισα «να σκάβω βαθύτερα στη ζωή τους, στα πιστεύω τους, στον πολιτισμό τους και στις ρίζες τους».

Ιδιαίτερα οι Χιονιάδες με τη Μεγάλη τους Αγιογραφική Παράδοση.

Τότε είχαμε άλλες συγκινήσεις και άλλους ενθουσιασμούς. Κοντά στο ματωμένο Αντιστασιακό Αγώνα, παρακολουθούσαμε έκθαμποι την πολιτική χειραφέτηση, το πολιτισμικό ζωντάνεμα και το ποιοτικό ανέβασμα των ανθρώπων της περιοχής. Και ξεκαθαρίζαμε πως οι κρυμμένες δημιουργικές δυνατότητες του λαού μας, αυτές οι χθόνιες δυνάμεις που είχαν από χρόνια πάψει να δίνουν σημεία ζωής, άρχισαν να αργοσαλεύουν. Να σκάνε μύτη. Και να δείχνουν πως μ' ένα περαιτέρω «δούλεμα», με μια μεγαλύτερη ενίσχυση με κάποιες πρόσφορες ευκαιρίες αυτονομίας και αυτοδιαχείρισης, με μια πραγματική απελευθέρωση θα μπορούσαν να δώσουν στην κοινωνία τους τεράστιες δημιουργικές δυνατότητες για να πετύχουν την απογείωσή τους και την ανατροπή ενός κακοφορμισμένου και λειτουργικά αδρανούντος και αποσυντιθέμενου παρόντος.

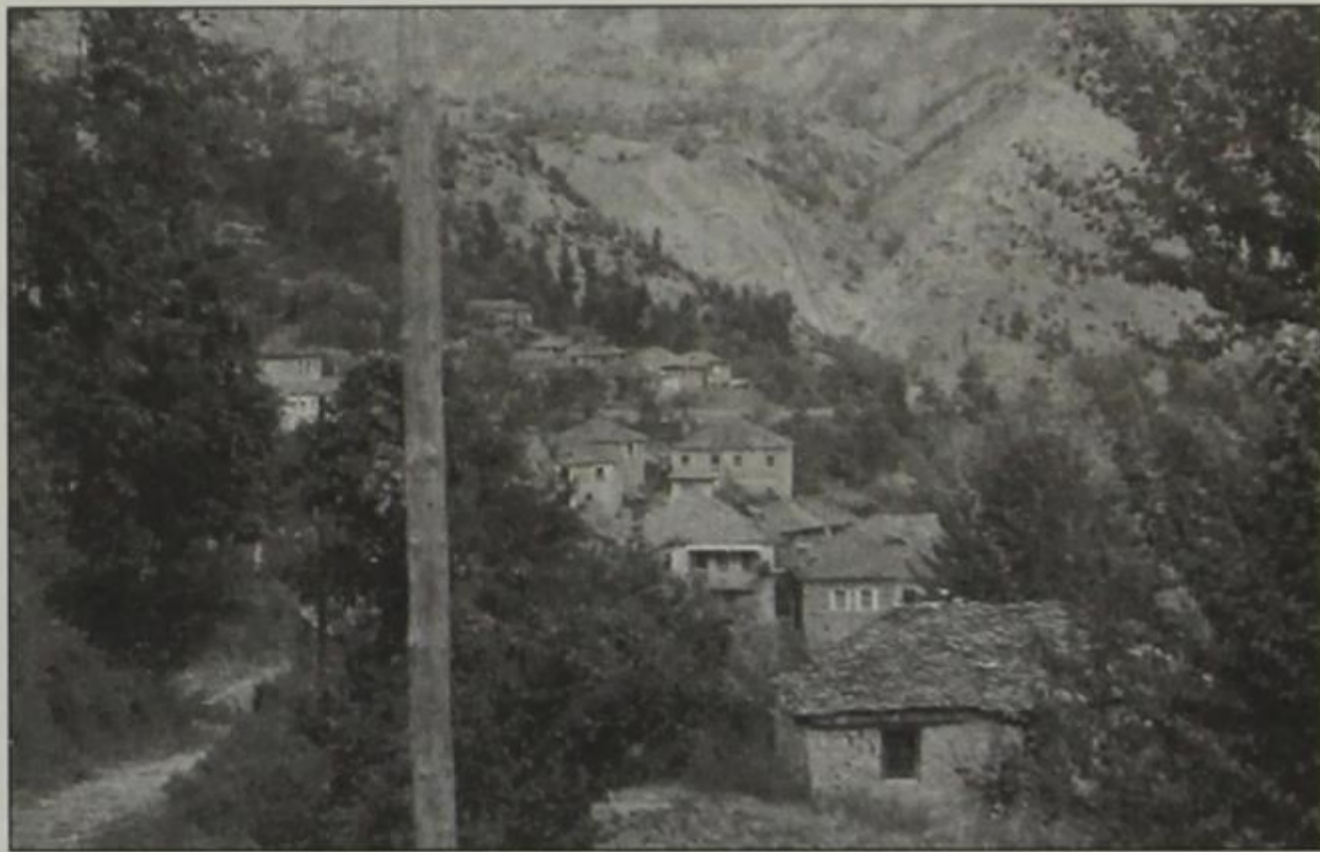
Αυτές οι ενδείξεις μιας πιθανής επερχόμενης Άνοιξης σ' αυτό τον ακραίο τόπο μας έδειξε ότι ήταν ανάγκη να ξεκαθαρίσουμε κάποιους δυναμικούς παράγοντες της σωστής ανάπτυξης. Και πριν απ' όλα τα άλλα να μελετήσουμε τις ρίζες, τον πολιτισμό, την παράδοση αυτού του τόπου.

Χωρίς τη βαθιά γνώση αυτών των λειτουργικών στοιχείων καμιά σκέψη και κανέ-

νας στοχασμός δεν μπορεί να έχει πληρότητα.

Η δική μου γενιά πίστευε και πιστεύει πως μια κοινωνία αναπτύσσεται φυσιολογικά και με πολύ μεγάλες δυνατότητες επιτυχίας, όταν έχει ρίζες, κι όταν ξεκινάει απ' αυτές. Αυτές εξελίσσει, προσαρμόζει, εκσυγχρονίζει.

Ένας λαός που δεν έχει ρίζες ή ένας λαός μαζώματα ετερόκλητων ομάδων αργεί πολύ να ζυμωθεί σ' έναν ενιαίο πολιτισμό, για να βρει το δρόμο του. Παραπαίει για πολλά χρόνια τυχοδιωκτικά, χωρίς οράματα, με επιδιώξεις, συμπεριφορές και αντιδρά-

σεις που θυμίζουν ζούγκλα.

Τα χρόνια της Αντίστασης πέρασαν. Τα όνειρα της νιότης μας πνίγηκαν, όπως πνίγηκε κι αυτό το ξεπέταγμα, αυτή η Μεγάλη Ελπίδα απόκτησης συνείδησης λέφτερης και αυτοδιαχειριζόμενης, στον ακραίο αυτό τόπο, ανθρώπινης κοινωνίας.

Η πίστη όμως στις τεράστιες δυνατότητες που διαθέτει η κοινωνία των χωριών μας δεν σταμάτησε να με «ερεθίζει», ακόμα και τώρα πενήντα επτά χρόνια αργότερα, ακόμα κι όταν αυτή η κοινωνία άρχισε να διαλύεται, να περιορίζεται αριθμητικά, να εξαφανίζεται και να ζει μόνο στη μνήμη μας. Δεν σταμάτησε να υπάρχει και η Ελπίδα ξαναζωτανέματος αυτού του χώρου από νεότερες γενιές, που θα βρουν ένα τρόπο επιβίωσης εκεί πάνω, κουβαλώντας μέσα τους τις ρίζες και τις παραδόσεις της κοινωνίας των πατέρων τους, που πέθαναν με τον καημό της επανόδου.

Παράξενο! Αλλά αληθινά, πραγματοποιήσιμο όνειρο!

Η εις βάθος μελέτη του πολιτισμού της επαρχίας μας στους «Ορεινούς και μεθόριους», στα Μαστοροχώρια, στις Χιονιάδες και τάλλα χωριά, πιστεύω ότι «δεν άνθησε επί ματαιώ». Κάτι θα μείνει απ' αυτή. Ίσως να σταθεί σαν ένα ασταμάτητο - αέναο προσκλητήριο επιστροφής των νεώτερων, στη «Γη Χαναάν», στη γη των πατέρων τους.

Γι' αυτό ας κάνουμε ένα μικρό κόπο, ξαναδιαβάζοντας το Σύνδρομο α', από τους «Ορεινούς και Μεθόριους» να πάρουμε μια μικρή γεύση και ένα μάθημα από το μεγάλο και ηρωικό έπος των αγράμματων και πολλών Χιονιαδιτών Ζωγράφων.

Έγραψα στην Αθήνα 19 Ιουνίου 2000

Γιάννης Λυμπερόπουλος

Ορεινοί και Μεθόριοι

Σύνδρομο α' (Απόσπασμα)

Τους νταϊφάδες των μαστόρων, των χτιστάδων, των πελεκάνων, των μαντεμιτζήδων, των λασπάδων και των παιδιών που κρατούσαν τα ζώα, ακολουθούσαν οι ζωγράφοι, οι μαραγκοί, οι σκαλιστήδες (ταλιαδόροι) κι οι ασημιτζήδες...

Ζωγράφους, έβγαζαν οι Χιονάδες.

Σκαλιστήδες και μαραγκούς το Τούρναβο.

Ασημιτζήδες, το Λεσκάτσι και τα Βλαχοχώρια...

Και δεν ήταν μόνο που οι δουλειές τους συμπλήρωναν τη μαστορική. Ήταν κι η προστασία, που εξασφάλιζε ο νταϊφάς στις κατοπιές του ταξιδιού και στις αναποδιές της δουλειάς. Ακόμα ήταν που ο νταϊφάς, στις μέρες της αναδουλειάς, βόλευε όλους τους συνοδοιπόρους σε παραγεμίσματα και βοηθητικές υπηρεσίες... Στην κουπάνα με τη λάσπη. Στο καλφαλίκι.

Κι οπωσδήποτε, η συντροφιά, ήταν παρηγοριά στην ξενητεία, τις ώρες που φούντωνε η νοσταλγία και ξεχείλιζε το παράπονο.

*

Η αγιογραφία για τους Χιοναδίτες ήταν χειροτεχνία μαζί και γλώσσα έκφρασης. Πήγαινε από πατέρα σε παιδί... Σ' ατέλειωτες γενιές.

«Ιστορήθη δε δια χειρός Ζήκου, Ιωάννου, Νικολάου και Ματθαίου των αυταδέλφων εκ κόμης Χιονάδες...».

«Φυλές», όπως τις έλεγαν οι Χιονιαδίτες «χειρ δοριόντος Παγούνι Κωνσταντί Χηωνιαδίτι, εκ φυλής Πάσχαλάδες...».

Η μύηση «εις την επιστήμην των ζωγράφων» ή όπως έλεγαν κείνα τα χρόνια «εις την ερμηνείαν της ζωγραφικής τέχνης», γίνονταν με την πολυχρόνια μαθητεία, κοντά στο μάστορα-δάσκαλο. Κι όσα δεν προλάβαιναν οι μαθητευόμενοι να τα πάρουν απ' αυτόν ή αν τύχαινε νάταν αυτός κανένας «αμαθής και άτεχνος» τα μάθαιναν αντιγράφοντας τους παλιότερους ή τα διάβαζαν στις χειρόγραφες φυλλάδες, που κρατούσαν στους τουρβάδες τους, σαν αχώριστο σύντροφο...

«Τον άνθρωπο τον διαιρούσαν οι παλιοί (έγραφαν οι φυλλάδες), εις μέτρα 9 έως και

τας πατούνας και έκαναν το κεφάλι μέτρο 1 και αυτό το εμοίραζαν εις 3, το ένα μέτωπο, το άλλο μύτη, και το άλλο πηγούνι. Τα δε μαλλιά έσωθεν του μετώπου. Μία μύτη ήγουν όσο είναι το μέτρον της μύτης. Μέσω δε της μύτης και του πηγονίου, το στόμα, τον λαιμόν, με μέτρον της μύτης...»

Ετούτες οι φυλλάδες ήταν σωστοί τυφλοσούρτες. Περιγράφονταν οι μορφές των Αγίων και αναφέρονταν οι γραφές στα ειλητάρια των:

...«Στυλιανός ο Παφλαγών: Γέρος μακρυγένης και πλατοκούτελος λέγων: παιδων φύλαξ πέφυκα Θεού το δώρον»...

«...Γρηγόριος ο Θεολόγος: Ποιμήν λογικής εγκαταστάς αγέλης, απλούς, ταπεινός, ευμενής, πράος έσο. Εστί δεν σφόδρα γέρων, πλατυγένης, φαλακρός σγουράς έχων τας κεφαλής τρίχας...».

Έδιναν οδηγίες για την ανάμιξη των χρωμάτων και των άλλων υλικών, πάνω σε μια ειδική ξύλινη θήκη, πούταν μαζί και ζυγαριά, με χωρίσματα.

«Ει μεν και είναι το πεζίρι νέον, βάλαι το εις τζουκάλιν να βράση από μακρόθεν και φυλάγου να μην το καύσεις και μυρίσει και σταλάζοντας ολίγον με τζάκνον επάνω εις σίδερον και (εάν) μεν κε σκορπίση, είναι σημείον πως δεν εξανάγινε, ει δε σταθή κόνπος έγινε. Ει δε πάλιν κε είναι το πεζίρι παλαιόν και είναι πυκνόν ωσάν το μέλι δεν χρειάζεται πολύ βράσιμον, μοναχά έως να βράση ολίγον...».

Συμβούλευαν: «Πώς να δουλεύεις μοσχόβικα», «Πώς να δουλεύεις με αυγόν εις πανί να μην τσακίζεται»...

«Πρώτον κάρφωσε τέσσερα ξύλα και τέντωσε το πανί εις αυτά, ύστερον βάλε κόλαν και σαπούνι και μέλι με διάκρισιν και ύψον και ανακατεύοντάς τα με ζεστό νερό πότισε το πανί, μίαν και δύο φορές, έως ότου να ισιάση και αφού στεγνώση καλά στίλβωσέ το με το κόκαλο και σχεδίαζε και δούλευε με αυγόν, το δε μάλαμα, βάλε εις τα στέφανα με μπουρδέντι και εάν θέλεις βερνίκωσέ το ένα χέρι...».

«Πώς να βάλης χρυσοκονδυλιά με σκορδόζωμον...» «Πώς να δουλεύεις εις το κτένι...». «Περί μαλλίων και γενείων»...

Και γενικά, έμπαιναν με σχολαστικότητα σε τέτοιες λεπτομέρειες ώστε τελικά για το ζωγράφο, που χρησιμοποιούσε και ανθίβολα (διάτρητα σχέδια, που σηκώνονταν από παλιότερες αγιογραφίες, με χαρτί διαφανές, βουτηγμένο στο λινέλαιο), να μην μένουν περιθώρια για πρωτοβουλίες και καινοτομίες...

«Όταν σχεδιάσης τον άγιο εις την εικόνα, χρύσωνε μόνο τον στέφανο αυτού, το δε κάμπον ποιήσον ούτω: Πάρε ψιμίθι και σμίξον αυτά με πολλά ολίγον λουλάκι, όσον να καταλαμβάνεται μόνο πως δεν είναι ψιμίθι, ή αντί λουλάκι βάλε λαζούρι περισσό ή τζιγκιάρι και ολίγο αυγό. Και πρόπλαθε αυτά λεπώς και άνοιξαν και λαμάτιζε το νερουλομάλαγμα. Είτα δυνάμωνέ το εις τας δυνάμεις, καθώς και εις τες βαφές. Και στεριώνοντας στίλβωσέ το επιδέξια με το κόκαλο. Τοιουτοτρόπως γράψε και τα γράμματα του

*Ι.Μ. Αγ. Γεωργίου Μπισδουνίου
«1860 - ΙΣΤΟΡΙΘΗ ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ
ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΙΟΝΙΑΔΙΤΩΝ...»
φωτ.: Δ. Καμαρούλια, «Τα μοναστήρια της Ηπείρου»*

νους είν' έξω απ' αυτές όταν θεάται... «Δεν έχει σημασία το μέσο της έκφρασης. Μεράκι να υπάρχει. Κι ο τρόπος βρίσκονταν...».

Και μόλις ξέφευγαν από τον αυστηρό κλοιό της λατρευτικής εικόνας, εντάσσονταν σε μια αφηγηματική σύνθεση κοσμική ή μισοκοσμική.

Ο Γιάννης Παγώνης Χιοναδίτης «εκ φυλής πασχαλάδες». Όταν ζωγραφίζει τα διάφορα σ' αυτόν επαναλαμβανόμενα διακοσμητικά βιάζεται να τελειώσει όπως-όπως. Μα όταν κάνει τα φρέσκα ζωηρόχρωμα λουλούδια, με τους λεπτούς ευκίνητους μίσχους, τα χυμώδη φρούτα, τότε γίνεται λυρικός... Η λαϊκή τέχνη είναι απρόσωπη, μα οι τεχνίτες της και κυρίως οι ζωγράφοι έχουν πρόσωπο... Το ίδιο κι οι Κων/νος, ο Μιχαήλ, ο Μιχάλης κι ο Ιωάννης, οι Χιοναδίτες ζωγράφοι, που στα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα,

αγίου με μάλαγμα. Και ποίησον πλούμια εις τον κάμπον και στίλβωσε και αυτά ως άνωθεν...».

Ο ζωγράφος έπρεπε, νάναι πιστός στο πρότυπο, δίχως λάθη και παραλείψεις...

«Δια χειρός Κων/νου και Μιχαήλ Μιχαήλ εκ χώρας Χιονάδες εν έτει σωτηρίο 1779» σημείωναν στη βάση της εικόνας, μ' απεριγράπτες ανορθογραφίες, και κείνο το «δια χειρός» το ήθελαν ουσιαστικό. Εννοούσαν: Τίποτα παραπάνω απ' την πιστή αντιγραφή... Ο ζωγράφος δεν εκφράζονταν. Προσεύχονταν με τα χρώματα...

Ωστόσο τούτο: οι βοσκοί - ζωγράφοι, της σκληρής καθημερινής ζωής και της αναγκαστικά άμεσης επικοινωνίας με τη φύση, δεν ήταν δυνατό νάναι μεταφυσικοί από πίστη.

Οι ομορφιές της φύσης και της ζωής. Τ' όνειρο. Η ζωντανή παρουσία του μύθου. Οι ασχήμιες κι οι αδικίες του κόσμου τούτου, βρίσκονταν μέσα τους εν «δυνάμει» και ξεσπούσαν στην πρώτη ευκαιρία.

«Οι αισθήσεις είναι γήινες. Κι ο

ιστόρησαν την Αγία Παρασκευή της Γκοντοβάσδας. Με τη «Δευτέρα Παρουσία», «τους δίνεται η ευκαιρία να συνθέσουν τες μεταθανάτιες τιμωρίες των αμαρτωλών της ζωής μ' ένα καταπληκτικό ρεαλισμό. Όπως τις μάντευαν με το ένστικτο και τις συνειδητοποιούσαν με τις συγκαιρινές οδυνηρές συγκινήσεις».

Γίνονται έτσι πραγματικά λαϊκοί ζωγράφοι, όχι γιατί διατηρούν την τεχνική και τ' άλλα μορφικά στοιχεία του λαϊκού, αλλά γιατί και το αίσθημά τους κι η έκφρασή τους

*Ι.Μ. Πρ. Ηλία Ηλιοβουνίου Πρέβεζας
«ΙΣΤΟΡΙΘΗ ΔΕ ΔΙΑ χειρός Ματθαίου καί Αποστόλου Σωκράτους υιοί αυτού καί Μιλτιάδου Κ. εκ
κώμης Χιονιάδες της αγίου Βελλάς, 1878 Απριλίου 30»
φωτ.: Δ. Καμαρούλια, «Τα μοναστήρια της Ηπείρου»*

είναι πραγματικά λαϊκά. Μπορεί, όπως λένε, να κινιούνται σ' ένα χάος, όπου η ψυχή τους υποφέρει. Το πάθος τους όμως αναταράζει άταχτα, παράφορα, δεισιδαιμονικά τα στοιχεία της ζωής του συγκαιρινού τους κόσμου...

...«Εκίνι όπου κημόντε την ανάστασιν κε δεν πηγένον σιν εκλυσία». Δείχνονται με αξιοσημείωτο ρεαλισμό: Ξαπλωμένη στο κρεβάτι η ροδομάγουλη κυρά, δέχεται τον ασπασμό του κύρη, που είναι οριζοντιωμένος επάνω της. Ένας χαριτωμένος διάβολος, σκαν-

δαλιάρικο αερικό, ένας ρωμηός άκακος, που καβαλικεύει το σύμπλεγμα και το δροσίζει με στρογγυλή βεντάλια. Στην κάτω δεξιά γωνία, ένας άλλος πιο μικρός διάβολος, άναψε φωτιά κάτω από το κρεβάτι. Μα ούτε που την κατάλαβαν οι δυο σύζυγοι απορροφημένοι από τη γλύκα της αμαρτίας τους...

Στη διπλανή εικόνα, «Οι πόρνησες γινέκες». Διαβολάκια περιζώνουν ολόγυμνη γυναίκα: Τα πόδια της πατούν στην κάτω πλαισίωση της ζωγραφιάς και το κεφάλι της ακουμπά στην επάνω. Γυμνή με σωματική διάπλαση που εξυπηρετεί την ιδιότητά της, βασανίζεται από τα διαβολάκια, ευκίνητες μαύρες φιγούρες που διαγράφονται έντονα πάνω στον ανοιχτόχρωμο φόντο. Οξείες γωνίες, έντονες καμπύλες, απότομα εξογκώματα, αγκάθια, σπείρες, απαρτίζουν τις μορφές αυτές, προϊόντα περισσότερο κεφάτης φαντασίας, παρά εσχατολογικού τρόμου. Μοιάζουν σα να παίζουν σκαρφαλώνοντας απάνω το κορμί της γυναίκας, όπως σε δέντρο για να κάνουν χίλιες σκανδαλιές. Τα πόδια της αμαρτωλής είναι ανοιχτά, δεμένα σε πασσάλους που καρφώθηκαν στη γη. Κάτω απ' τα σκέλια της καίει κατακόκκινη φωτιά. Πρέπει και να τιμωρηθεί βέβαια, γιατί παραβίασε τον ηθικό νόμο... Στην άκρη προς τον βορεινό τοίχο, «εκίνες όπου κάνον μονοφακλύκι» (υποκρισία - συκοφαντία)...

Έτσι όταν τούτ' οι λαϊκοί ζωγράφοι κάνουν τέχνη, βγαίνουν απ' το «σκοτεινό προπλασμό» πούναι η «μοναξιά του ανθρώπου», και δίνουν πλάτος στη ζωή. Συμμετέχουν με μια χαρούμενη γλώσσα, (φωτεινή σάρκα, πλαστική μορφή, λουλούδια και σύμβολα), στις χαρές και στις λύπες του πραγματικού και του παραδοσιακού μυθικού περιγυρου...

*

Οι Χιοναδίτες δούλευαν τις φορητές εικόνες, με την τέχνη του «αυγού», στο «στεγνό», όπως έλεγαν, που στέριωνε πάνω στη σανίδα, (γυμνή ή περασμένη με λινό και γύψο) τα πηχτά γαιώδη ή μεταλλικά χρώματα. Ωστόσο, όταν χρειάζονταν, επιχειρούσαν και στο «χλωρό», που ήταν η τέχνη με τα νεροχρώματα (φρέσκο), πάνω σε φρεσκοσοβατισμένο τοίχο. Και «στα γρήγορα», όπως έλεγαν να προλάβουν «πριν στεγνώσουν τα χρώματα», για να δέσουν με τον ασβέστη.

Τα πινέλλα, το κομήδι, το τριβίδι, το κόκκαλο για το στίλβωμα, η ξύλινη θήκη - ζυγαριά, τα σακκουλάκια με τα χρώματα, και τ' άλλα υλικά,

(Πεζίρι, Ρετσίνι, (αρετζήνα). Μαστίχα, Σανδράκα, Κιλαρμενή, Μολύβι κόκκινο, (λαμπέζι). Αλειματοκέρι, Λουλάκι. Κόλα. Αμπόλι. Λαγούρι. Νεύτι. Μάλαμα σκόμη. Σαπούνι τριμμένο. Γύψος. Κρεμέζι. Ζογάς. Λοτούρ. Αλόι. Σπίρτο...).

Τα ανθίβολα κι οι φυλλάδες ήταν ο εξοπλισμός του ζωγράφου...

Τον έρριχνε στον ντουρβά του κι έπαιρνε τους δρόμους μόλις άνοιγε ο καιρός.

«Οι υποφαινόμενοι εσυμφωνήσαμεν με τον αγιογράφων, κ. Αναστάσιον Κωνσταντίνου Χιοναδίτην, ίνα ζωγραφίση καλώς τας εξής εικόνας: Του Χριστού, της Παναγίας,

Ο Ιησούς εμπαιζόμενος.
Σχέδιο σε χαρτί
άγνωστου Χιονιαδίτη ζωγράφου
Συλλογή οικ. Μάνθου Σακούλη.

του Προδρόμου, του Αγίου Γεωργίου, του Αγίου Δημητρίου και Αγίου Νικολάου, προς (125) εκατόν είκοσι πέντε γρόσια εκάστην εικόνα. Εκτός της ρηθείσης συμφωνίας, έχει το δικαίωμα να ζητήσει προσέτι και τρία αργυρά μετζήτια, και τρεις οκάδες κρέατος. Επί τούτοις έγινε το παρόν το οποίον, εδόθη αυτώ προς ασφάλειάν του... Εν Γρεβενιτίω τη 5 7/βρίου 1882 (δύο) Οι εφοροεπίτροποι

Παπά Χρήστος πρωτοπαπάς...».

Πολλές φορές ο ζωγράφος, ξεκαλοκαίριαζε στο χωριό του κι έβγαζε και τις παραγγελίες...

«Περιποθήτεμοι κ. Θωμά χαίρε εις Χιονάδες... και μάθε απάντηση μας ήλθεν ως και 100 φράγκα δια καπάρω... λοιπόν ν' αρχίσης την εργασία και να γίνη εκλεκτή δια να μη εντροπιαστούμε και όχι με βία. Και μας γράφουν σε τρεις μήνες να τελειώση όλη να γίνη καλή και η τιμή της είναι η αυτή 8 λίρες οθωμανικάς χρυσάς...

Ιωάννινα τη 31 Μαρτίου 1894 ο της Αγίας Μαρίνης Χριστόδουλος ιερέυς...».

Αφού σχεδιάζονταν η εικόνα, γίνονταν η χρύσωση του δαπέδου. Καμμιά φορά η χρύσωση έπιανε ολόκληρη τη σανίδα, για νάχη, όπως έλεγαν «χρυσάφενιες αναλαμπές». Το φωτοστέφανο και το δάπεδο στολίζονταν μ' ανάγλυφα ή χαραγμένα κοσμήματα που τάλεγαν πλούμια. Ακολουθούσε έπειτα το άνοιγμα της εικόνας που τόλεγαν και προπλασμό. Βασική φάση της τεχνικής, γιατί μ' αυτόν χρωματίζονταν οι λεπτομέρειες. Τέλος γίνονταν το σάρκωμα, που σήμανε πως σκιάζονταν οι πτυχές κι έμπαιναν τα λάματα, δηλαδή, τα ζωηρά μέρη της εικόνας.

*

Πολλές φορές αναρωτιέμαι πώς έγινε και τούτ' οι ορεινοί κι αγράμματοι Κονιτσιώτες, να τραβήξουν το δρόμο της ζωγραφικής, από τα πρώτα κι όλας χρόνια του νεοελλη-

νικού αναγεννητικού οργανισμού, δίπλα στους μαστόρους και τους άλλους τεχνίτες. Χειροτέχνες κι αυτοί. Χωριάτες. Άγνωστοι. Κι ανώνυμοι. Που ωστόσο δεν τους έλειπαν τα «πετάγματα». Και καμιά φορά ο λυρισμός της ειλικρίνειας. Κείνος ο λυρισμός κι η ζεστασιά του ανθρώπου, που σε καταχτάει με το βαθύ αίσθημα της ζωής και την καθαρή όραση των πραγμάτων;

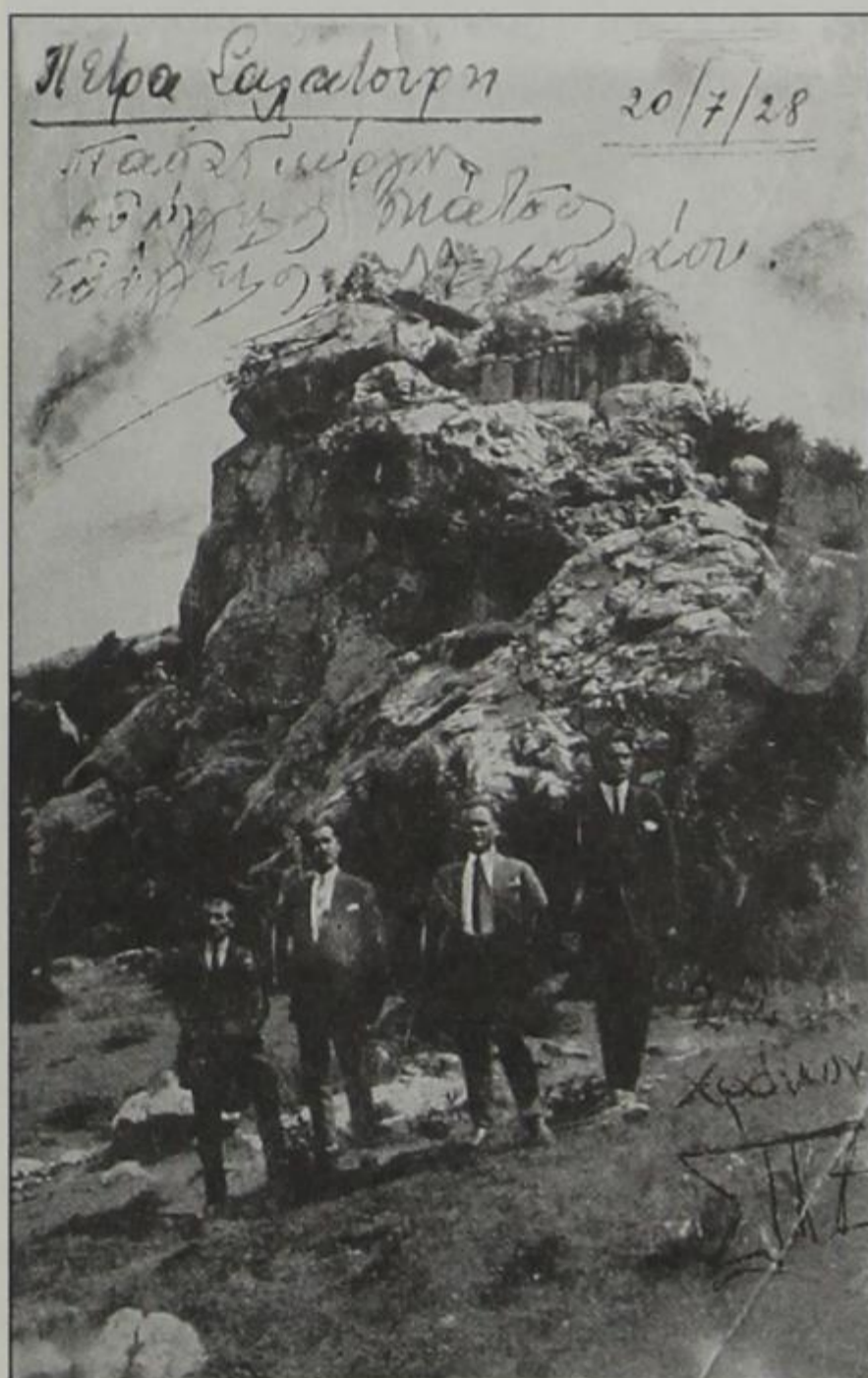
Και δεν βρίσκω άλλη εξήγηση, πάρεξ πως το πράμα ξεκινάει από πολύ μακριά. Πως η αγιογραφία, δεν ήταν κι αυτή, παρά μια χειροτεχνία, συμπλήρωμα της μαστορικής. Πως οι νταϊφάδες των μαστόρων, ήταν το σχολειό των ζωγράφων. Η κυψέλη, που μέσα της, ζεσταίνονταν ο «σεβτάς» για την τέχνη. Και πως με τον καιρό, τούτ' η μαστορική ζωγραφική, όπως στέκονταν στα πόδια της, σαν αυθύπαρκτη τέχνη, με τις κοινωνικές αλλαγές και τις ανάγκες της ζωής, επηρεάστηκε απ' τα καθιερωμένα ρέματα της επίσημης αγιογραφίας. Αυτής με τα μεγάλα ονόματα και τη συστηματοποίηση στη δουλειά... Στο βάθος, όμως, παράμεινε, τέχνη λαϊκή και χωριάτικη...

Χιονιαδίτικη ζωγραφισμένη κασέλα (1878 Νοεμβρίου 30).
Συλλογή οικ. Μάνθου Σακούλη

Στέφανος Ζωγράφος*

Χριστουγεννιάτικες και Πρωτοχρονιάτικες παιδικές αναμνήσεις από τις Χιονιάδες

Πέρασαν από τότε περισσότερα από εβδομήντα χρόνια και νομίζει κανείς πως όλα έγιναν και εξελίχτηκαν μόλις χθες. Ένα όνειρο είναι αλήθεια η ζωή και τελειώνει με το τελειώμά του -με το σβήσιμό του- πλην όμως μένουν όσο ζούμε αξέχαστες και ανεξίτηλες οι από τα παιδικά μας χρόνια αναμνήσεις, όπως βέβαια και οι τότε φίλοι μας που άλλοι απ' αυτούς βρίσκονται στη ζωή και άλλοι σκεπάστηκαν με το πατρίο χώμα, γιατί τη μέλλουσα πόλη διάλεξαν πρόωρα και η μένουσα δεν τους ήταν αρεστή. Αυτή είναι δυστυχώς η μοίρα η ανθρώπινη και αυτός της ζωής ο κύκλος. Όλα τρέχουν και τίποτε δεν χάνεται.

Μια όμως και πλησιάζουν Χριστούγεννα, Πρωτοχρονικά και τα Άγια Θεοφάνεια, καλά είναι να γυρίσωμε πολλά χρόνια πίσω και να θυμηθούμε πως γιορτάζονταν στο χωριό μας τέτοιες χρονιαρές ημέρες, πιστεύοντας πως έτσι ενεργώντας κάτι

προσφέρουμε στους σημερινούς νέους του χωριού μας για νόστο, λατρεία, μίμηση και αγάπη τους σ' αυτό, γιατί και Ιστορία έχει και τόπος γέννησης των παππούδων, γονιών

* Από τα χειρόγραφα του αείμνηστου δασκαλου του χωριού μας

και συγγενών τους είναι και πρέπει να μη το λησμονούν ποσώς, αλλά να πονούν να ενδιαφέρονται, να το επισκέπτονται και να συμβάλλουν για την προς τα πρόσω πορεία του και πολιτιστικά πρόοδο και άνοδό του. Από τα φιλοπρόοδα νιάτα, τα νιάτα γενικά, πολλά περιμένει αλήθεια.

Χριστούγεννα λοιπόν, Πρωτοχρονιά και Φώτα στες Χιονιάδες σε χρόνια περασμένα και ημέρες χειμωνιάτικες, τότε που το χιόνι ξεπερνούσε το ένα μέτρο και πλησίαζε τα δυο, τότε που οι οικογένειες ήταν ογδόντα, οι κάτοικοι τετρακόσιοι, τα παιδιά στο σχολείο εβδομήντα, τα μαγαζιά τρία ως τέσσερα και τα οικόσιτα, γιδοπρόβατα χίλια ως χίλια πεντακόσια. Για τότε

ταιριάζει να ειπούμε το «ο καλός ο νοικοκύρης το χειμώνα χαίρεται» και όχι τώρα στον εικοστό αιώνα, γιατί τότε οι χωριανοί από το φθινόπωρο αποθήκιαζαν το κάθε χρειαζούμενο για το πέρασμα του χειμώνα σε τρόφιμα κ.λπ., όπως και ζαερέδες - τροφές για τα ζώα, γιατί ο χειμώνας κρατούσε περισσότερο

από τέσσερις μήνες. Αν πείτε και για ξύλα, άλλο καλό και με το σωρό.

Δεν θα πέσω έξω στους υπολογισμούς, αν σημειώσω πως σε κάθε αυλή στοιβάζονταν περί τα εκατό φορτώματα ξύλα, γιατί τόσα πολλά χρειάζονταν για να διαβεί ο μακρύς πράγματι χειμώνας με τα πολλά χιόνια, τους πάγους και το κρύο το τσουχτερό. Και για όλα αυτά, του σπιτιού το γέμισμα, τη συγκέντρωση των ζωοτροφών, το κόψιμο και τη μεταφορά των καυσόξυλων, τη φροντίδα των παιδιών η γυναίκα και μόνο η γυναίκα, αυτή η αιώνια σκλάβο, ενώ ο άνδρας στη ξενητεία και «πέντε δέκα στη σακούλα, καλώς να σ' εύρω γυναικούλα» και κάθε ερχομός και ένα παιδί. Μη χειρότερα λοιπόν!

Ας φθάσουμε τώρα στην παραμονή των Χριστουγέννων, γιατί πολύ μακρύναμε το σχοινί ως εδώ και ξεχάσαμε να θυμηθούμε πως «τα πολλά λόγια φτώχεια είναι, ενώ η σιωπή χρυσόν φέρει» εκτός αν στο θέμα βρισκόμαστε.

Η μέρα χαράς για τα παιδιά η παραμονή των Χριστουγέννων. Θα σηκωθούν πρωί - πρωί θα πάρουν από ένα σχοινί το καθένα και θα γυρίσουν σε όλα τα καπνίζοντα και ανοιχτά σπίτια τραγουδώντας στο καθένα: Κόλυντρα, Μέλυντρα, τρεις χιλιάδες πρόβατα, δώσμας Βάβω κολυντρίτσα να σου φυλάμε το Μάη τα κατσίκια κ.λπ. - και η νοικοκυρά του σπιτιού έδινε σε κάθε παιδί από μια κολυντρίτσα, που την περνούσε στο σχοινί. Η

κολυντρίτσα ήταν ένα συνηθισμένο ζυμωτό κουλούρι κάπως μεγαλούτσικο, ίσα με 50 δράμια το καθένα, κάπου 160 γραμμάρια για σήμερα.

Οι κυράδες ετοίμαζαν το ψωμί το ρεβυθένιο από την προπαραμονή και μάλιστα κρυφά από τα μέλη της οικογένειας για να μη πάρει από μάτι η ζύμη και δεν γίνη καλό το ψωμί. Τα χαράματα της παραμονής άνοιγαν οι φούρνοι και μοσχοβολούσε όλη η γειτο-

νιά αλήθεια, γιατί το σιτάρι που αλέθονταν στους νερόμυλους του χωριού, Νουσέικο και Μπουζέικο στο Μανουρά και Πασχαλάδικο και του Γιάννη Βούρη στον Αλωνίτικο -εκεί στες κάναλες και το Τσιρκέζι- άφηνε στο αλεύρι τες αρωματικές του ουσίες, ενώ σήμερα κατακαίονται στους ηλεκτρόμυλους. Ίσως να

φταίνε τα λιπάσματα που ρίχνονται στα χωράφια για μεγάλη παραγωγή, ίσως από την ποιότητα του σιταριού, ίσως και ίσως, αλλά αυτά ας τα αφήσωμε για τους ειδικούς περί τα τοιαύτα και ας συνεχίσωμε.

Το λόγο πάλι έχουν οι νοικοκυρές, αυτές οι εστιάδες, αυτές οι σκλάβες, όπως και πιο πάνω αναφέραμε.

Θα βγάλουν από το χώμα, που έχουν από το Φθινόπωρο παραχώσει τα πράσα και τα κραμβολάχανα, θα πλύνουν πολλές φορές στο καθαρό νερό, τεμαχισμένα βέβαια, και θα τάχουν έτοιμα για τα φαγητά της ημέρας των Χριστουγέννων.

Τα φαγητά, ως επί το πλείστον γίνονται με παστρομά και λουκάνικα, ετοιμασίες και φροντίδες και αυτές της νοικοκυράς, αυτής της Ηπειρώτισσας Πηνελόπης που την άφηνε ο νοικοκύρης της σε ενδιαφέρουσα κατάσταση και όταν γύριζε από το μακρινό του ταξιδεμό - ύστερα από τριάντα χρόνια πολλές φορές, εύρισκε στο παιδί του παντρεμένο και με εγγόνια.

Αυτή, λοιπόν, η Πηνελόπη από την ημέρα των Ταξιαρχών Μιχαήλ και Γαβριήλ - Νοέμβρη οχτώ- έσφαζε δυο και τρία γιδοπρόβατα από τα δικά της τα οικόσιτα, τα τεμάχιζε, τα αλάτιζε και τα κρεμούσε στο ταβάνι της ογνίστας -δωμάτιο με τζάκι για καθισιόγια να ξηραθεί και καπνιστεί. Η ίδια τεμάχιζε και τα εντόσθια, τα αλάτιζε, έριχνε μαύρο ή και κόκκινο πιπέρι, τριμμένο πράσο και άλλα μυρωδικά, τα περνούσε στα έντερα και τα κρεμούσε και αυτά σε άλλη σειρά δίπλα στο κρέας. Μου φαίνεται πως τη βλέπω αυτή

την ώρα να κρατάει στα δουλεμένα και ροζάρικα χέρια της την ξύλινη κουτάλα, να ανοίγει τις κατσαρόλες και να μοσχομυρίζει όλο το σπιτικό. Παλιά χρόνια!

Η ίδια νοικοκυρά, αυτή η χρυσοχέρα, θα ετοιμάσει και τα σπάργανα του Χριστού, τες λαγκίτες στο σιάτση-γάστρο όπως τες έλεγαν τότε.

Αξίζει τον κόπο να ιδούμε πώς γίνονταν και αυτές. Σε νέους αποτεινόμαστε γιατί να μη τους προσθέσωμε και φανερώσωμε κάτι το ίσως άγνωστο σ' αυτούς;

Η κατσαρόλα με την κάσια, δηλαδή αλεύρι, νερό και αλάτι, ένας πολτός ημίρρευστος και ο σιάτση-γάστρος κατακάθαρος στη φωτιά. Η γιαγιά, με την κουτάλα στο χέρι παίρνει πολτό και τον ρίχνει ελαφρά και μαλακά στο γάστρο, τον αφήνει να ψηθεί και σχηματίζονται έτσι οι λαγκί-

τες, που η κάθε μια μοιάζει σαν ανοιχτή μεγαλούτσικη παλάμη με ανοιχτά δάχτυλα. Φκιάνει πολλές, ίσα με εκατό και περισσότερες και ανάλογα με τα άτομα του σπιτιού. Έπειτα τες βάζει σειρές σειρές στο ταψί και στην κάθε σειρά προσθέτει καρύδες τριμμένες με μέλι μπόλικο λιωμένο στο νερό. Η μάνα

να τρώει και του παιδιού να μη δίνει, όπως συχνά λέει ο λαουτζίκος. Το βράδυ της παραμονής οι λαγκίτες αυτές στολίζουν το τραπέζι, αυτές με περίσσια όρεξη τρώνε όλοι και στο τζάκι καίγεται και φλογίζει το μεγάλο και καλύτερο κούτσουρο -διάλεγμα της κυράς από καιρό- για να φωτίζει της Μάνας του Χριστού και να μη κρυώνει στη γέννησή του, ένα έθιμο και αυτό πολύ παλαιοκαιρίσιο.

Χαράματα χτυπούσαν χαρούμενα οι καμπάνες. Όλοι τρέχουν στην εκκλησία την κεντρική, στον Άη-Θανάση μας άναβαν λαμπάδες και κηριά, παρακολουθούσαν τη θεία λειτουργία, έψαλλαν, δάσκαλος και παιδιά: Η Γέννησίς Σου Χριστέ ο Θεός κ.λπ. Η Παρθένος σήμερα τον Προαιώνιον Λόγον κ.λπ. Η Παρθένος σήμερα τον τίκτει κ.λπ., κ.λπ. και άλλα πολλά.

Ευχές στο δρόμο και κόντρα ευχές, στρώσιμο τραπεζιού πλούσιου σε κάθε σπίτι, χοροί και τραγούδια παντού, στο κέντρο του χωριού, στα αλώνια, στους δρόμους, στις αυλές, παντού, χαρά Θεού, χαρά ανθρώπων και αγαλλίαση. Αγάπη ανάμεσα στους χωριανούς, ενότητα και αδελφωσύνη. Μια καρδιά, μια ψυχή, όλοι ένα.

«Κόσμος όμορφος, αγγελικά πλασμένος» κατά ποιητήν. Χαρούμενες γιορτές, πολλά

και ευτυχισμένα τα χρόνια, χαρούμενα Χριστούγεννα και Ειρήνη σε λαούς και εκκλησία.

Και ερχόμαστε τώρα, μια και το θεϊκό αστέρι οδήγησε και ημάς στη Βηθλεέμ όπου γονατιστά ζητήσαμε από Θείο Παιδί και Άγια Μάνα κάθε δώρημα τέλειο για Ειρήνη και αδέρφωμα λαών, για λευτεριά, ισότητα και δικαιοσύνη και καλές ημέρες για την

Ελλάδα μας και τον Ελληνικό λαό και όχι νύχτες μαύρες και πικρές, να σύρωμε και λίγες γραμμές πως γιορτάζονταν τότε στες Χιονιάδες τότε τα παληά τα χρόνια, χρόνια καλά, τα Άγια Θεοφάνεια.

Και πριν ασχοληθούμε με τα όσα γίνονταν για τον Εορτασμό των Θεοφανείων επιβάλλεται νομίζω να εντρυφήσωμε λιγάκι και στην Πρωτοχρονιά,

σύροντας και γι' αυτή λίγες γραμμές, για να δείξωμε στους νέους μας προ παντός πως κάτι παρουσίαζαν, κάτι έκαναν και κάτι προσέφεραν και αυτοί οι περασμένοι την ηλικίαν.

Τον λόγον και πάλιν έχουν οι εστιάδες, οι χρυσοχέρες νοικοκυρές του χωριού. Νάτες, καταπιάνονται και πάλι να ετοιμάσουν τα φαγητά της Πρωτοχρονιάς και προ πάντων τες πίτες, όπως κλωστό και γυρμένο με αυγά και τυρί και βούτυρο γνήσιο και μυρωδάτο από τα γίδια και τα πρόβατά τους. Σ' αυτό το γυρμένο, όπως το λέγουν, έβαζαν μέσα το φλουρί, που όποιος τόβρισκε ήταν ο τυχερός όλης της χρονιάς. Χάραζαν την πίτα σε τεμάχια όσα και τα άτομα και το μεσαίο το ονομάτιζαν του σπιτιού. Οι μικροί, αγόρια και κορίτσια γυρίζουν στα σπίτια και λένε τα κάλαντα, παίρνοντας φιλοδωρήματα -χρήμα- από τις κυρές, ενώ οι μεγάλοι κάνουν τες επισκέψεις τους στους εορτάζοντες Βασίληδες. Καλή Χρονιά, Χρόνια Πολλά ακούεται παντού. Και του Χρόνου!

Παραμονή Θεοφανείων. Αύριο γιορτάζουν οι Θεοφάνηδες, Φάνηδες, Φανές, Φωτεινές, Φώτηδες, Φωτούλες και βάλε και την επομένη, στις 7 Γενάρη γιορτάζουν οι Γιάννηδες και απ' αυτούς είναι πολλοί στο χωριό, αλλά δεν συγγενεύουν καθόλου με τους σαράντα πέντε, αυτή είναι η αλήθεια και πρέπει να λέγεται, άσχετα αν πολλές φορές πικραίνει κιόλας, την παραμονή των Θεοφανείων λοιπόν και πάλιν οι γυναίκες του χωριού έπλεναν και καθάριζαν τες εικόνες του σπιτιού και των εκκλησιών ακόμη. Έπρεπε

όλοι και όλα να λάμπουν από καθαριότητα γιατί αύριο πώς θα δεχτούν το αγίασμα που θα τους δώσει ο αφέντης ο παπάς, αφέντη των φώναζαν τον παπά τότε μικροί και μεγάλοι. Σέβονταν τον παπά και τον θεωρούσαν σαν αντιπρόσωπο του Θεού σαν λειτουργό του Υψίστου. Άλλοι καιροί και άλλα χρόνια. Πού είναι τα αλήθεια;

Ετοιμάζαν εκείνες οι γυναίκες, οι ίδιες και τες λαγκίτες, όπως την παραμονή των Χριστουγέννων και κάτι άλλες πιο εχούμενες έφκιαναν σε τηγάνι με λάδι τες γνωστές τηγανίτες λιγάκι μεγαλύτερες από τους σημερινούς λουκουμάδες και αντί για μέλι [...] ζάχαρη γιατί 25 το μέλι [...] ενώ σήμερα 500 το μέλι και πάνω από 80 δραχ. η ζάχαρη. Πού φθάνομε και για πού βαδίζομε; Στενωπός παντού και θα αργήσει να φανεί η ακτίνα του φωτός. Ας μη βιαζόμαστε... Το αύριο ίσως άμεινον του σήμερα.

Ημέρα Θεοφανείων!!!

Όλοι με τα γιορτινά τους στην εκκλησία. Στο Άη Θανάση μας και πάλιν. Λειτουργία, υδάτων μεγάλος αγιασμός και εικόνες με το Σταυρό στη δημοπρασία, ποιος θα δώσει τα περισσότερα! Ο παπάς από την ωραία πύλη διαλαλεί: 200 ο Άη-Θανάσης, πεντακόσιες ο Σταυρός, ο πλειοδότης δυο χιλιάδες δραχμές, και ο παπάς γελαστά. Με γειά σου και βοήθειά σου. Πάρσιμο Σταυρού για φίλημα χεριού. Το ίδιο για πολλές εικόνες. Λειτουργίας σχόλασμα έπειτα και ευχές απ' όλους σε όλους. Όλα αδελφικά. Ακολουθεί επίσκεψη στους εορτάζοντες και όμοια στο σπίτι του νονού, εκείνου που πλειοδότησε στην εκκλησία και πήρε στο Σταυρό. Παιδιά, έφηβοι και άνδρες στην ίδια κατεύθυνση με το τραγούδι. «Και πού θα πάμε τώρα, στον νούνο θα πάμε, ζεστές λαγκίτες θα φάμε, γλυκό κρασί θα πιούμε» κ.λπ. Τις απογευματινές ώρες και μετά τες επισκέψεις χοροί και τραγούδια παντού και βουίζει όλο το χωριό.

Το βράδυ οι κυρές χύνουν από βαρέλες και άλλα υδροδοχεία τα νερά, που έχουν και τα γεμίζουν με νέο νερό από τις βρύσες του χωριού, νερό αγιασμένο και αυτό τέτοια ημέρα, όπως όλα τα νερά. Ένα έθιμο και αυτό, όπως και τα πολλά άλλα, που τέλος τους δεν υπάρχει.

Οι φωτογραφίες ανήκουν στον Ευριπίδη Στεφ. Ζωγράφο και στον Κώστα Παΐσιο (σελ. 22).

Βασίλης Παπαγεωργίου

Το σχολείο των Χιονιάδων και ο μάστορας Βασίλης Στύλος (1912)

Ένα μικρό αφιέρωμα στον Πυρσογιαννίτη αρχιμάστορα Βασίλη Στύλο (1885-1958) που έκτισε στα 1912 το νεότερο σχολείο των Χιονιάδων.

Το κτίριο κατέχει δεσπόζουσα θέση στην πλατεία, πάνω από τον Άγιο Αθανάσιο (1866) και το παλιό σχολείο (1905) –σήμερα κοινοτικό γραφείο και καφενείο–, με αγνά-ντι ένα τοπίο εκπληκτικής ωραιότητας.

Το πετρόκτιστο σχολείο είναι ένα οικοδόμημα εξαιρετικής τεχνικής που σύντομα θα στεγάσει το Μουσείο Χιονιαδίτων Αγιογράφων. Την ευθύνη του έργου έχουν ο τοπικός πολιτιστικός σύλλογος, το περιοδικό «Εκ Χιονιάδων» και ο Δήμος Μαστοροχωριών.

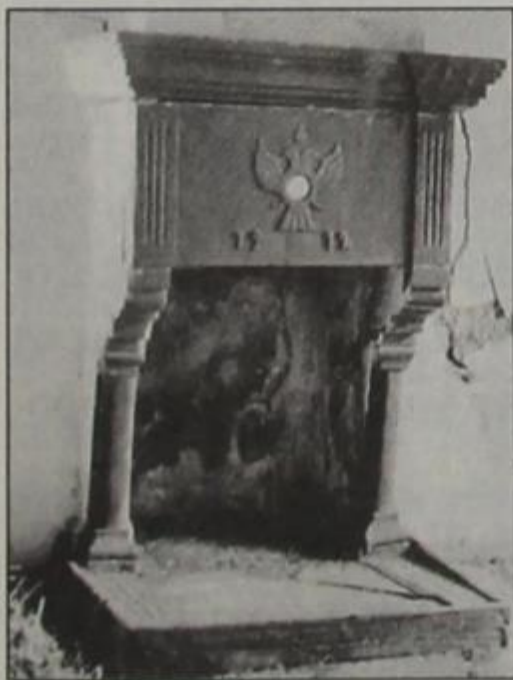
Ο Βασίλης Στύλος ήταν ένας από τους τελευταίους μεγάλους τεχνίτες που έβγαλε η Πυρσόγιαννη, η ονομαστή για τις επιδόσεις των μαστόρων της. Από μικρή ηλικία ξεχώ-

ρισε για τις τεχνικές του ικανότητες. Εξελίχθηκε σε άριστο πελεκάνο και κτίστη. Οργάνωσε δικιά του παρέα (μπουλούκι) δουλεύοντας αρχικά στα Πωγώνια και στη συνέχεια σταθερά στην Πυρσόγιαννη και στα γύρω Μαστοροχώρια.

Έκτισε τα σχολεία των Χιονιάδων (1912) και της Στράτσιανης (1927), την εκκλησία της Παναγίας (1914) στο Γοργοπόταμο, το μπακάλικο του Βασίλη Αναγνωστόπουλου και την αποθήκη του Δημήτρη Παπαχρήστου στην Καστάνιανη (1925), πολλά σπίτια στο Ασημοχώρι (Λισκάτσι), Γοργοπόταμο (Τούρνοβο) και Χιονιάδες.

Νέος ακόμα πελέκησε (σκάλισε) στο τζάκι του σπιτιού του (1912) δικέφαλο αετό με καθρέφτη και αντίθετο κιονόκρανο στο «λαπά» καθώς και το τζάκι του Μήτσου Ντόβα (1928) που μεταγενέστερα επιχρωμάτισε ο Σέρβος ζωγράφος Νίκολιτς (1935).

Άλλες καλές κατασκευές του στην

Πυρσόγιαννη, που σώζονται ως τα σήμερα, είναι η εξώπορτα του Λάμπρου Γκάσιου (1926), το πρώτο ξενοδοχείο της Προοδευτικής Ενώσεως (1929), το σπίτι του Τάκη Ματαρά (1929), το μπακάλικο του Αντώνη Ματαρά (1930) που σήμερα στεγάζεται το ταχυδρομείο και το σπίτι του Γιώργου Γκάσιου (1939).

Ο πελεκάνος Βασίλης Στύλος με την οικογένειά του. Πυρσόγιαννη, 1930.

Πυρσόγιαννη, Νοέμβριος 2000
(Αρχείο ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣΤΟΡΩΝ)

Από διήγηση του Κώστα Παϊσιου

28 Οκτωβρίου 1940, στους Χιονιάδες

Εγώ ήμουν τότε στο φυλάκιο στη Σκάλα, υπήρχε και το φυλάκιο της Μπάντρας με χαρακώματα γύρω - γύρω, όλες οι δικές μας θέσεις ήταν προσημειωμένες από τους Ιταλούς. Στο φυλάκιο στη σκάλα είχαμε 4 (τέσσερα) πολυβόλα και μουλάρια με τα οποία σε περίπτωση ανάγκης θα μετακινούμασταν.

Σκοπός φύλαγα μια μέρα και την άλλη μέρα κατέβαινα και κοιμόμουν στο σπίτι στο χωριό. Εκείνο το βράδυ, που άρχισε ο πόλεμος, έτυχε να είμαι σκοπός 4-6 το πρωί. Είχαμε φτιάσει από νωρίς το τσάι για να μας το δώσουν με σταφίδα. Άκουγα ενώ ήμουν σκοπός κάτι θορύβους πολύ βαθιά και δεν έδωσα σημασία, αργότερα άκουγα πυροβολισμούς πολύ μακριά στο βάθος της Αλβανίας. Τα ξημερώματα ενώ άλλα φυλάκια τα είχαν χτυπήσει νωρίτερα το δικό μας το χτύπησαν ώρα 6 το πρωί.

– Ωρέ παιδιά, ξυπνήστε κάτι γίνεται ειδοποίησα τους άλλους φαντάρους, εμείς βέβαια δεν είχαμε ειδοποιηθεί επίσημα η δουλειά όμως τσουτσουρίζονταν εδώ και καιρό ότι κάτι θα γίνει. Σε λίγο άρχισαν να ακούγονται πολυβόλα και η Μπάντρα γέμισε φωτιές από βλήματα που έσκαγαν.

– Παιδιά στα όπλα φώναξα και όλοι σηκώθηκαν και πήραν τα όπλα.

Βγάλαμε τα πολυβόλα έξω τα στήσαμε και ρίξαμε μερικές ριπές προς το φυλάκιο της Μπάντρας, δεν είχε φέξει καλά ακόμα. Άντε τέτοια ώρα να βρεις τα μουλάρια για να τα φορτώσουμε να φύγουμε. Πολλοί φαντάροι είχαν πάρει άδεια και είχαν πάει στα χωριά τους, ήταν μερικοί από το Ντέντσκο.

Θυμάμαι ότι στο φυλάκιο υπηρετούσαμε μαζί με το Νίκο Τζέφο και το Σπύρο Γιαννούλη, ο οποίος μου είχε πάρει την αραβίδα και μου είχε αφήσει το δικό του το μακρύ όπλο. Τελικά βρήκαμε τα ζώα τα φορτώσαμε και φύγαμε. Ήρθαν λάκο-λάκο και οι φαντάροι από την Μπάντρα. Περνώντας μέσα απ' το χωριό είχαν βγει οι γυναίκες με τα παιδιά στην αγκαλιά στους δρόμους να μάθουν τι γίνεται, ούτε να χαιρετήσουμε δε προλάβαμε τους δικούς μας ανθρώπους.

Μετά πήγαμε στον Άγιο Κων/νο στο Γοργοπόταμο στήσαμε το τηλέφωνο, δεν μπορούσαμε όμως να συνεννοηθούμε. Εδώ στήσαμε τα πολυβόλα και ρίξαμε απέναντι προς το Λισκατσίτικο, γιατί από κει κατέβαιναν πολλοί Ιταλοί. Οι Ιταλοί σκορπίστηκαν οι σφαίρες όμως λόγω απόστασης δεν έκαναν χρήση. Οι Ιταλοί τελικά μπήκαν στο Λισκάτσι ενώ από πίσω τους ακολουθούσαν πολλά μεταγωγικά.

Τώρα εμείς πού να πάμε;

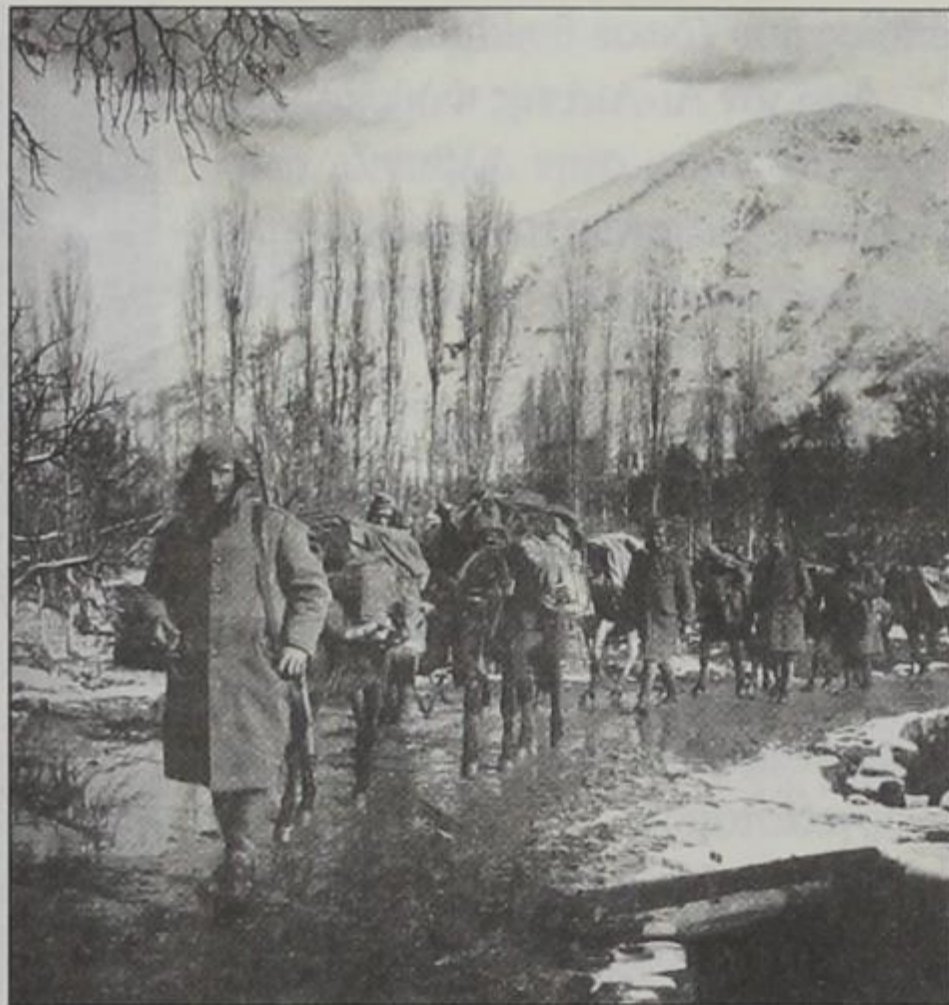
Αποσυνδέσαμε τα πολυβόλα και τα πήραμε στον ώμο και πάμε να περάσουμε το λάκο πού να περάσεις όμως είχε πολύ νερό λόγω της βροχής. Ριχτήκαμε τελικά απέναντι, για να πάμε στο Παλιομανάστηρο όπου εκεί είχαμε κρυμμένα (καλυμμένα) πέντε-έξι πολυβολεία εδώ και καιρό φοβούμενοι επίθεση από το βουρμπιανίτικο.

Και εδώ όμως δεν μείναμε, από απέναντι (από τον Άγιο Χαράλαμπο) έκανε μερικές βολές ο Ελληνικός Στρατός αλλά στα χαμένα. Εμείς συνέχεια οπισθοχωρούσαμε και οι Ιταλοί προσπαθούσαν με κυκλωτική κίνηση να πιάσουν τα περάσματα προς Μακεδονία.

Όλη νύχτα βαδίζουμε περνάμε από τη Λυκόραχη η λάσπη και τα νερά μας δυσκολεύουν αρκετά. Βρήκαμε στο δρόμο κι άλλους φαντάρους και χωροφύλακες από το Πληκάτι και βαδίζοντας φτάσαμε στο Επταχώρι. Εκεί είδαμε να έρχονται ελληνικά τμήματα για ενίσχυση ακόμα και ιππικό. Επικρατούσε όμως πανδαιμόνιο, γιατί πολλοί φαντάροι είχαν ενταχθεί σ' άλλους λόχους μια και οι μονάδες τους με την οπισθοχώρηση είχαν διαλυθεί. Εδώ λοιπόν γίνεται μια ανασυγκρότηση.

Εμένα με έστειλαν σε λόχους που είχαν έρθει από Μακεδονία. Τον Άι-Λιά της Φούρκας τον είχαν καταλάβει οι Ιταλοί. Εκεί άρχισαν οι επιθέσεις, για να καταλάβουμε αυτό το ύψωμα, εκεί τραυματίστηκε και ο Δαβάκης. Κανόνισαν να πάει μια ομάδα από το Κάντσκο και η άλλη από το Μοναστήρι της Φούρκας. Όλοι εμείς ξεκινήσαμε για τον Άι-Λιά της Φούρκας για να συναντηθούμε με τις άλλες μονάδες που έρχονταν από το πίσω μέρος. Όταν φτάσαμε κοντά άρχισαν οι Ιταλοί να βάζουν με τα πολυβόλα που είχαν στήσει γύρω - γύρω.

Οι επίμονες δικές μας επιθέσεις παρά τις απώλειες είχαν σαν αποτέλεσμα να πάρουμε το ύψωμα και να τους κυνηγήσουμε μέχρι το Κεράσοβο. Επιστρέφοντας στο ύψωμα οχυρωθήκαμε και αρχίσαμε να εξετάζουμε τα πράγματα που είχαν αφήσει οι Ιταλοί. Όλος ο τόπος είχε γεμίσει μουλάρια, ρούχα, στρώματα, καζάνια, τρόφιμα, βελόντζες που είχαν πάρει απ' τα χωριά και ότι άλλο μπορεί να βάλει ο νους σου. Πολλοί έπαιρναν πολλά πράγματα που χρειάζονταν, εγώ πήρα σώβρακα, φανέλες και πουκάμισο. Από κει μια μέρα πήρα μια φοράδα και πήγα στο Πεκλάρι και βρήκα τον Παπα-Γιώργη ο

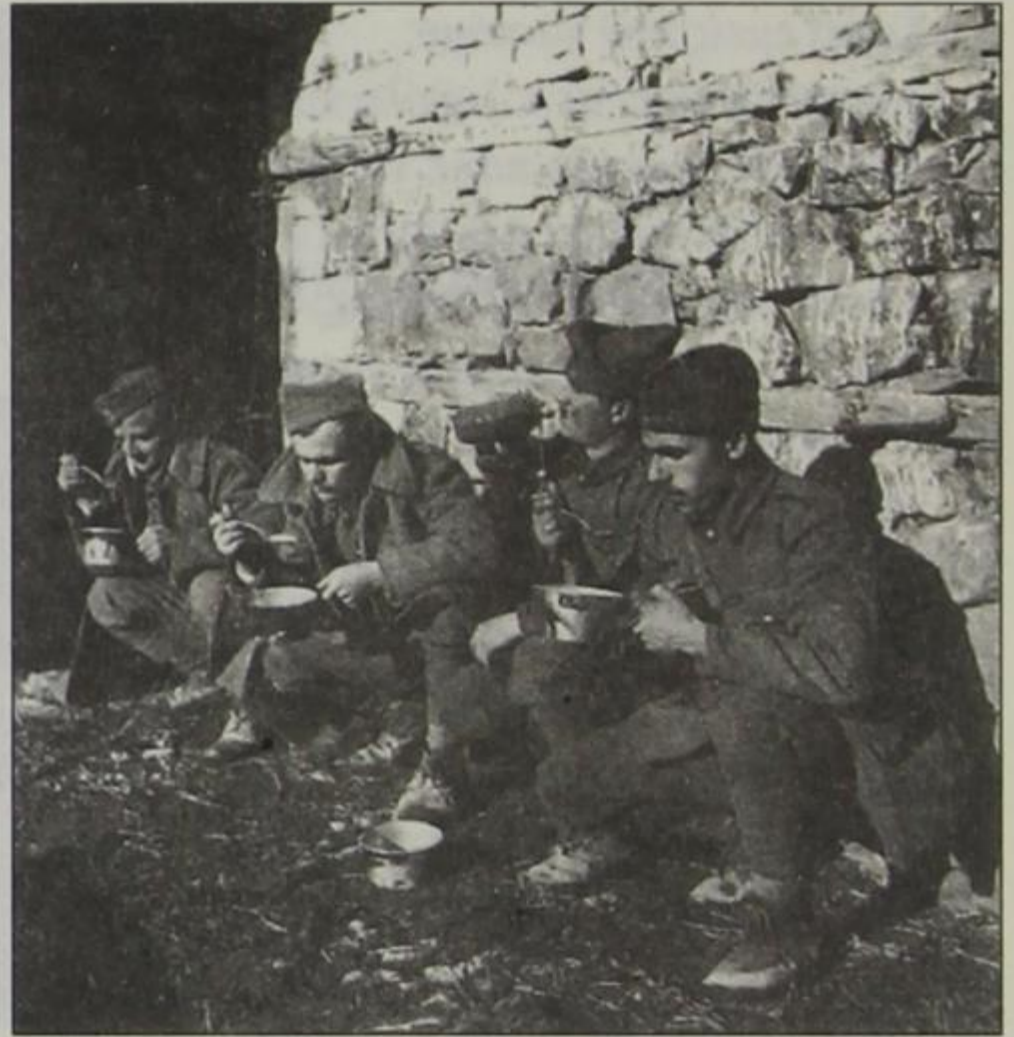
Φωτ.: Δ. Α. Χαρισιάδη

οποίος μου έδωσε θυμάμαι ψωμί.

Από τον Άι-Λιά της Φούρκας πήγαμε στο Αώο, στην Αλβανία, στην Πρεμετή. Το ποτάμι το περάσαμε από γέφυρα που έφτιαξε το μηχανικό με βάρκες.

Από Πρεμετή πήγαμε Τεπελένι. Στο Τεπελένι δε μείναμε ανεβήκαμε σε ένα βουνό έξω από την πόλη και αντικαταστήσαμε το Σύνταγμα που ήταν ο μακαρίτης ο Γιώργος ο Παπαθεμιστοκλέους από το Τούρνοβο (Γοργοπόταμο).

Όταν ο Παπαθεμιστοκλέους είχε χτυπηθεί από τους Ιταλούς πήγε ο Αχιλλέας ο Κυρζίδης και τον τράβηξε από το ποδάρι για να τον σώσει αλλά ήταν πλέον αργά.

Φωτ.: Δ. Α. Χαρισιάδη

Ήταν η εποχή που ο Μουσολίνι είχε έρθει στην Αλβανία, για να επιβλέψει ο ίδιος τις συνεχόμενες επιθέσεις στα υψώματα αυτά που δεν μπορούσαν οι στρατηγοί του με τίποτα να καταλάβουν.

Πάνω σ' αυτό το ύψωμα είχε πολύ χιόνι και τις σκηνές τις στήναμε πάνω του. Τρεις μήνες κουραμάνα, ξηρά τροφή, τυρί, χαλβά, σταφίδα και κονιάκ αυτά ήταν τα τρόφιμα, μαγείρεμα απαγορεύονταν. Τρεις μήνες καθήσαμε εκεί μέχρι τον Απρίλιο που έγινε η κατάρρευση του μετώπου. Είχαμε αξιωματικό τον Δημάρατο από τη Βούρμπιανη.

Τον Απρίλιο άρχισε η οπισθοχώρηση που γινόταν σιγά - σιγά για να αποφύγουμε το μακελειό. Ήρθαμε σ' ένα χωριό, Καλογρακί νομίζω το έλεγαν, και εκεί κάναμε σταθμό οπισθοχώρησης. Κάθε γέφυρα που περνούσαμε την καταστρέφαμε, για να καθυστερούμε όσο μπορούμε τους Ιταλούς. Δε φτάνει που μας κυνηγούσαν οι Ιταλοί αλλά τώρα από πίσω μας μπήκαν και οι Αλβανοί.

Φτάσαμε κάποτε κακήν κακώς στην Κακαβιά και εκεί ήρθε η Γερμανική αεροπορία και έκανε πολλές καταστροφές, μας ακολουθούσε σ' όλο το δρόμο.

Μετά από πολλές ταλαιπωρίες τελικά φτάνουμε στη Δωδώνη έξω από τα Γιάννενα. Εκεί στο σχολείο παρέδωσα την αραβίδα που είχα, μέσα ήταν βουνό τα όπλα. Ο δρόμος προς Γιάννενα ήταν γεμάτος τραυματίες, φωτιές, όπλα πεταμένα, χαμός.

Έτσι τέλειωσε το οδοιπορικό από τις Χιονιάδες στη Δωδώνη.

Ήθη και Έθιμα

Πιπερούνα

Όπως όλοι γνωρίζουμε η ξηρασία ταλαιπωρούσε την Ελλάδα από αρχαιοτάτων χρόνων. Ο κόσμος προσπαθούσε από τότε με κάθε τρόπο να φέρει κοντά τη βροχή, που με το νερό της θα λύτρωνε τη γη από τη βασανιστική ξηρασία.

Ας δούμε λοιπόν πως οι άνθρωποι καλούσαν τη βροχή σε εποχές ξηρασίας.

Κατά την αρχαιότητα ο ιερέας του Δία (Θεού του ουρανού και της βροχής) βουτούσε ένα κλωνάρι βελανιδιάς σε μια ιερή πηγή για να ξορκίσει την ξηρασία και στέλνοντας τις σταγόνες από τα ταραγμένα νερά της πηγής στον ουρανό, περίμενε να γίνουν σύννεφο που θα πότιζε τη διψασμένη γη.

Κι αν αυτά συνέβαιναν πριν χιλιάδες χρόνια, τότε που ο μύθος αγκάλιαζε την πραγματικότητα τόσο σφιχτά που δύσκολα ξεχώριζαν, ας δούμε τι γινόταν στο χωριό μας την εποχή των παππούδων μας, εποχή όχι τόσο μακρινή από εμάς.

Μας διηγείται λοιπόν η Βαγγελίτσα Δημητριάδη ότι το καλοκαίρι, τους μήνες Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο, τις χρονιές που τα σπαρτά του χωριού υπέφεραν από την ξηρασία, οι χωριανοί καλούσαν τη βροχή με την Πιπερούνα.

Μια κοπέλα 10-12 χρονών συνήθως ορφανή την στόλιζαν γύρω-γύρω απ' τα ρούχα και στο κεφάλι με πρασινάδες, αυτή ήταν η πιπερούνα.

Μπροστά η Πιπερούνα και ξωπίσω όλα τα κορίτσια του χωριού άρχιζαν να επισκέπτονται ένα ένα όλα τα σπίτια του χωριού και ενώ η Πιπερούνα τινάζονταν πάνω κάτω όλη η παρέα τραγουδούσε:

Πιπερούνα τ' ανηφόρι
κι η βροχή το κατηφόρι
Κύριε βρέξε μια βροχίτσα
για τα στάρια τα κριθάρια
τα όμορφα τα καλαμπόκια.

Οι νοικοκυρές βγαίνουν στο μπαλκόνι και ράντιζαν την Πιπερούνα με νερό από το μαστραπά, ρίχνοντάς το μέσα από την πυκνάδα ή το ντριμόνι.

Η Πιπερούνα δροσίζονταν, χοροπηδούσε και η παρέα των κοριτσιών τραγουδώντας

μέσα σε ένα πανδαιμόνιο από φωνές και γέλια θα γύριζαν σ' όλα τα σπίτια.

Θυμάται η Βαγγελίτσα Θ. Δημητριάδη ντυμένες Πιπερούνες, τη Βγένω της Μύγας και την Τσάντα τη μούτα.

Μετά απ' αυτό το δρώμενο περίμεναν οι χωριανοί να συννεφιάσει στην Κρασιά να ακουστούν οι πρώτες βροντές και να ξεσπάσει η πολυπόθητη βροχή.

Παραμονή του Αγίου Ανδρέα (30 Νοεμβρίου)

Παραμονή του Αγίου Ανδρέα βάζανε το καλαμπόκι να μουσκέψει, λίγα φασόλια, λίγο σιτάρι και την ημέρα της γιορτής τα βράζανε και τα έφτιαχναν με καρύδες τα λεγόμενα «Σπορίδια».

Του Ευαγγελισμού

Την ημέρα του Ευαγγελισμού τα παιδιά παίρναν από ένα κουδούνι και περπατούσαν τα σπίτια, τα κατώγια, τους κήπους και τους δρόμους και τραγουδούσαν κουδουνίζοντας:

Φυγέτε φίδια και γκουσταρίτσες
γιατί ήρθε ο Ευαγγελισμός
να σας κόψει το κεφάλι
να το ρίξει στο ποτάμι
να το φαν τα τσιροπούλια
και τα μαυροπούλια.

Παραδοσιακό παιχνίδι

«Άλαλα και πούλαλα και πού κοιμάσαι βράδυ»;

Βασανιστικά μεγάλα κι ατελείωτα τα χειμωνιάτικα βράδια του χωριού.

Οι νέοι προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να κάνουν τις «δύσκολες» αυτές ώρες να περνούν πιο ευχάριστα και έτσι μαζεύονταν κάθε βράδυ τότε στο ένα και τότε στο άλλο σπίτι του χωριού για νυχτέρια.

Ανάμεσα στο κέντημα και στις δουλειές του σπιτιού που όλοι βοηθούσαν, στο τραγούδι και στα αστεία έβρισκαν πάντα χρόνο να παίξουν και το παραπάνω παιχνίδι.

Παίζονταν σε ζευγάρια που κάθε τόσο άλλαζαν.

Ο διάλογος που ακολουθούσε είχε σαν τελικό σκοπό να μαντέψουν σε ποιο σπίτι θα

πάει «να κοιμηθεί» ο ένας παίχτης.

Ας προσέξουμε λοιπόν ένα τέτοιο διάλογο:

- Άλαλα και πούλαλα και πού κοιμάσαι βράδυ;
- Κοιμάμαι στον πέρα μαχαλά.
- Και τι βρίσκεις μέσα;
- Βρίσκω ένα αντρόγυνο, τρία περιστέρια, 2 πούλκες και μια κορμοχήρα.
- Κοιμήθηκες στο «τάδε» σπίτι.

Λεξιλόγιο

περιστέρια = αγόρια

πούλκες = κορίτσια

κορμοχήρα = γυναίκα που έχασε τον άντρα της

Από δεξιά: Δέσπω Ζ. Γιώτη, Χρυσανγή Χ. Φίλη,
Ευθαλία Π. Σακούλη, Φωτεινή Κ. Ζωγράφου. 1955

Δημοτικό Τραγούδι

Λενίτσα μου

Άιντε Λενίτσα μου τον άντρα σου
πάνουν να τον κρεμάσουν.

Άντε Γιωργάκη μου, Γιωργάκη μου τρέξε
να τον γλιτώσεις.

Άιντε Σαν τον γλιτώσω Λένη μου
το τι θε να μου δώσεις.

Άιντε Το Μάη σαν πας για πέρδικες
θάρθω και γω κοντά σου.

Άιντε Να σου κρατώ τις πέρδικες
και τα χρυσά άρματά σου.

Άιντε Λενίτσα σαν νυχτώσουμε
το πού θα κοιμηθούμε.

Άιντε Το μπράτσο σου το μπράτσο μου
σπρώμα να κοιμηθούμε.

Άιντε Λενίτσα και αν κρυώσουμε
με τι θα σκεπαστούμε.

Άιντε Το χνώτο σου το χνώτο μου
τσέργα να σκεπαστούμε.

Άιντε Λενίτσα και αν πεινάσουμε
το τι ψωμί θα φάμε.

Άιντε Το σάλιο σου το σάλιο μου
ζεστό ψωμί να φάμε.

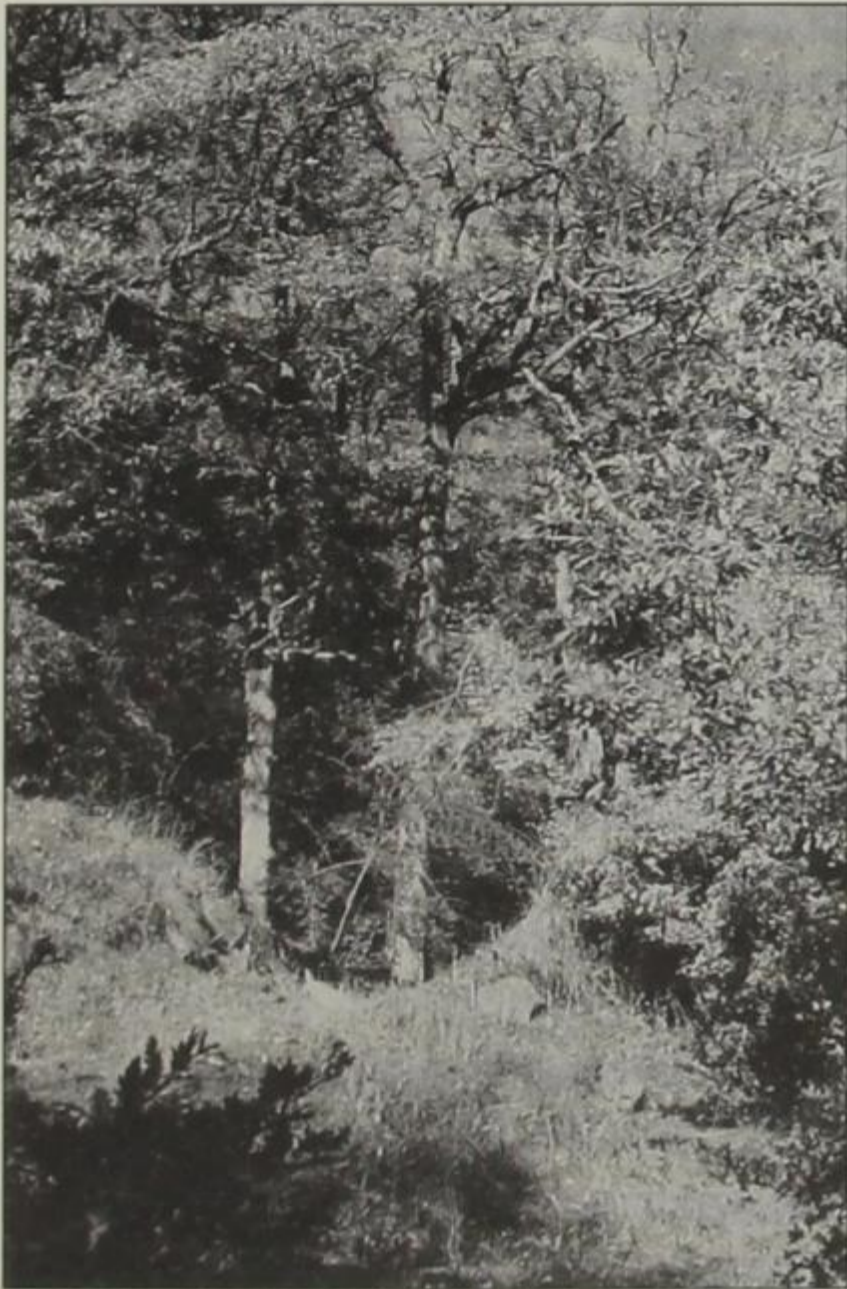
Άιντε Λενίτσα και αν διψάσουμε
το τι νερό θα πιούμε.

Άιντε Το δάκρυ σου το δάκρυ μου
κρύο νερό να πιούμε.

(όπως το έλεγε ο Νικόλας Χαλκιάς)

Περιβάλλον: Αν δεν προσέξουμε, δεν θα έχουμε

Το Δίκτυο «Natura 2000» και η περιοχή μας

Η βιομηχανική επανάσταση μετά το τέλος του 19ου αιώνα έγινε δυστυχώς σε βάρος του περιβάλλοντος.

Οι δραστηριότητες του ανθρώπου συνεχίζουν από τότε μέχρι σήμερα την υποβάθμισή του, με αποτέλεσμα να φτάσει σε οριακά σημεία τα οποία θα καθορίσουν το μέλλον του πλανήτη μας, αν δε ληφθούν με επιτακτικό τρόπο δραστικά μέτρα.

Η ανθρωπότητα, έστω κι αργά, άρχισε να αντιλαμβάνεται και να συνειδητοποιεί τις αλλοιώσεις που έχει υποστεί η βιόσφαιρα από την ασύδοτη δική της παρέμβαση και σε πολλές περιπτώσεις καταστροφική επιδρομή εναντίον της και αναζητεί πλέον τρόπους για την προστασία της.

Προστασία όμως που δεν είναι εύκολο πράγμα, γιατί κυριαρχούν αντιμαχόμενες μεταξύ τους αντιθέσεις που εκφράζονται από τη μια πλευρά μέσω των κυρίαρχων οικονομικών συμφερόντων κι από την άλλη

από την πανανθρώπινη ηθική επιταγή για κληροδότηση ενός υγιούς γήινου περιβάλλοντος στις επόμενες γενεές και του δέοντος σεβασμού προς τη «μητέρα φύση».

Ας δώσουμε προσοχή στα παρακάτω φαινόμενα:

- εξάντληση των φυσικών πόρων
- αλλοίωση και καταστροφή των οικοσυστημάτων
- μείωση του αριθμού ή και εξαφάνιση ειδών πανίδας και χλωρίδας
- ανατροπή της οικολογικής ισορροπίας

- επιβάρυνση του ρυπαντικού φορτίου της ατμόσφαιρας και υδρόσφαιρας του εδάφους
- παραμόρφωση του αισθητικού τοπίου και φθοράς της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας
- υποβάθμιση «εν γένει» της ποιότητας της γήινης ζωής.

Όλα αυτά τα φαινόμενα σηματοδοτούν ένα πλαίσιο συμπτωμάτων μιας γενικής περιβαλλοντικής κρίσης που διέρχεται ο πλανήτης μας και που είναι γνωστή ως «οικολογική κρίση».

Εάν λοιπόν δεν δραστηριοποιηθούμε σε κοινωνικό, εκπαιδευτικό, επιστημονικό και εθνικό επίπεδο για την υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου και συνεκτικού προγράμματος διαχείρισης της φυσικής μας κληρονομιάς και δεν αναπτύξουμε τη βιοποικιλότητα που αποτελεί σημαντικό παράγοντα ισορροπίας της φύσης και της ανθρώπινης επιβίωσης, τα φυσικά οικοσυστήματα συνεχώς θα υποβαθμίζονται και τελικά θα καταστραφούν.

Ένα από τα μέτρα διατήρησης και προστασίας των φυσικών πόρων που υιοθετεί η περιβαλλοντική πολιτική πολλών κρατών τα τελευταία 30 χρόνια είναι η αποτροπή της ανθρώπινης παρέμβασης μέσα σ' ένα οικοσύστημα με την ίδρυση εθνικών πάρκων ή άλλου είδους προστατευμένων περιοχών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση λοιπόν προέβη στην έκδοση της οδηγίας 92/43. Σκοπός της έκδοσης της οδηγίας αυτής είναι η διατήρηση της βιοποικιλότητας στις χώρες μέλη και της προστασίας ορισμένων φυσικών οικοτόπων κοινοτικού ενδιαφέροντος.

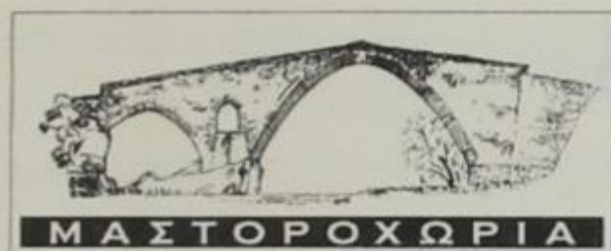
Βασικό όργανο για την επίτευξη του σκοπού αυτού αποτελεί η δημιουργία ενός δικτύου προστατευομένων περιοχών γνωστών ως «Φύση 2000», (Natura 2000).

Στο Δίκτυο «Natura 2000» ευελπιστεί να ενταχθεί και η περιοχή μας με βάση την ειδική περιβαλλοντική μελέτη του προγράμματος «ΑΡΚΤΟΣ» για τη διατήρηση των πληθυσμών και βιοτόπων της καφέ αρκούδας στην Ελλάδα.

Το πρόγραμμα ΑΡΚΤΟΣ προτείνει τη δημιουργία εθνικού πάρκου με την ονομασία «Εθνικό Πάρκο Γράμμου και Β. Δυτ. Βοΐου».

Στην προστατευόμενη περιοχή υπάγεται και το χωριό μας, γιατί όπως ξέρουμε η αρκούδα ζει κοντά μας και συχνά όλοι μας βλέπουμε τα ίχνη της γύρω - γύρω και πολλές φορές μέσα στο χωριό.

Χρέος μας λοιπόν να διατηρηθεί όσο το δυνατόν ανέπαφο το οικοσύστημα του χωριού από αλόγιστη χρήση που θα οδηγήσει στην υποβάθμιση και την καταστροφή αυτού του ζωτικού χώρου που ζει η καφέ αρκούδα.

Ο μνημειακός πλούτος της περιοχής μας

Ο Δήμος Μαστοροχωριών από τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του επεσήμανε τη σπουδαιότητα σχεδιασμού για την υλοποίηση προγραμμάτων προστασίας και ανάδειξης του μνημειακού πλούτου της περιοχής μας.

Μέχρι σήμερα καταγράψαμε όλα τα μνημεία (εκκλησίες, σχολεία, γεφύρια, μύλους - νεροτριβιές) που χτίστηκαν στους τρεις τελευταίους αιώνες. Σκοπός μας είναι να αντιμετωπίσουμε με μελέτες και επίβλεψη των αρμόδιων τεχνικών υπηρεσιών τις επεμβάσεις αποκατάστασης και συντήρησης των μνημείων.

Προέχει όλοι μας, Εκκλησιαστικές Επιτροπές, Σύλλογοι και ιδιώτες - χορηγοί, να σταματήσουμε τις απρογραμμάτιστες και άστοχες επεμβάσεις. Αξίζει και παραξίζει να επιδείξουμε ευαισθησία και σεβασμό στα μνημεία μας και πολύ περισσότερο εμείς τα Μαστοροχώρια, κοιτίδα των φημισμένων μαστόρων της πέτρας, του ξύλου και της αγιογραφίας.

Ο Δήμος μας με επιστολή του στις Εκκλησιαστικές Επιτροπές, τα Τοπικά Συμβούλια, τις Δημοτικές επιχειρήσεις και τα Πνευματικά κέντρα του Δήμου ζήτησε «να έλθουμε σε επικοινωνία πριν την εκτέλεση οποιουδήποτε έργου, ούτως ώστε από κοινού να διερευνήσουμε και διασφαλίσουμε την όσο το δυνατό αρτιότερη και πιο σωστή εκτέλεσή του» (επισυνάπτουμε αντίγραφο της επιστολής).

Παράλληλα ζητάμε από την 8η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και την 6η Εφορία Νεωτέρων Μνημείων, να μας στείλουν κατάλογο των μνημείων (επισυνάπτουμε αντίγραφο) που έχουν έως τώρα καταγραφεί και χαρακτηρίζονται προστατευόμενα.

Με πικρία και θλίψη ανακοινώνουμε μερικά στοιχεία της έρευνάς μας για τα μνημεία των χωριών μας.

Δυστυχώς στη φθορά από το χρόνο και τις πολεμικές επιχειρήσεις (Ελληνοϊταλικός και εμφύλιος), την αδιαφορία και την εγκατάλειψη, προστέθηκαν και η άγνοια με τις εγκληματικές και άστοχες επεμβάσεις της.

1. Γεφύρια

Από τα (15) γεφύρια διασώθηκαν μόνο (5)

1. Το γεφύρι «Παρασπόρι» Χιονιάδων.
2. Το γεφύρι της Πλαγιάς - Δροσοπηγής στο Σαραντάπορο ποταμό.
3. Το γεφύρι «Μεσαριάς Ράχης» στην Καστάνιανη.
4. Το γεφύρι «Μητσάδικο» στην Καστάνιανη.
5. Το γεφύρι «Μεσαριάς Γκάλινας» στην Καστάνιανη.

2. Μύλοι - νεροτριβιές

Από τους (59) μύλους - νεροτριβιές, διασώθηκαν μόνο (3) και συγκεκριμένα

1. Ο Βακούφικος μύλος των Ταξιαρχών στον παλιό οικισμό της Λυκόραχης.
2. Ο Βακούφικος μύλος στη θέση "Πριόνια" του Πληκατίου.
3. Ο Βακούφικος μύλος στον Άη Θανάση της Καστάνιανης.

Οι δυο τελευταίοι συντηρούνται και επισκευάζονται από χρηματοδότηση του Ειδικού Αναπτυξιακού Προγράμματος.

3. Σχολεία

Από τα 20 σχολεία διασώθηκαν τα 14 και από αυτά μερικά έχουν εγκαταλειφθεί και άλλα παρουσιάζουν σοβαρές ρηγματώσεις στις τοιχοποιίες και προβλήματα στις στέγες.

4. Εκκλησίες - εξωκλήσια

Από τις 119 εκκλησίες οι 12 ερειπώθηκαν και οι παραπάνω από τις μισές εμφανίζουν σοβαρά στατικά προβλήματα.

Οι στέγες των εκκλησιών του Δήμου μας αποκαλύπτουν ανάγλυφα και τις αισθητικές μας επιλογές.

Στέγες σκεπασμένες με πλάκα (σχιστόπλακα) 12, μικτές (πλάκα - λαμαρίνα) 5, με κόκκινα κεραμίδια 41, με μαύρα κεραμίδια 5, με ελενίτ 1 και με κοινή λαμαρίνα (τσιγκος) 43.

Έστω και τώρα και παρ' όλη την καταστροφή οφείλουμε όλοι μας (Ι. Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης, Δήμοι Μαστοροχωριών και Κονίτσης, Τοπικά Συμβούλια, Εκκλησιαστικές Επιτροπές, Ομοσπονδία και Αδελφότητες - Σύλλογοι) να τονίσουμε με έμφαση ότι στόχος μας πρέπει να είναι ένα υψηλού βαθμού ποιοτικό έργο, με σεβασμό: • στην παράδοση και στους θεσμούς • στην ιστορία των κατασκευών στην αισθητική και μνημειακή αξία • στη λειτουργική του αναγκαιότητα

Με εκτίμηση

Ο Δήμαρχος
Γρηγόριος Παπανώτης

Βιβλιοπαρουσίαση

Αναμνήσεις απ' την Οξυά

Η Αδελφότητα της Οξυάς με πολύ μεράκι συγκέντρωσε τις φωτογραφίες που αφορούν το χωριό και εξέδωσε ένα όμορφο λεύκωμα. Στις σελίδες του αποτυπώνεται η ζωή των κατοίκων του χωριού της τελευταίας πενήκονταετίας:

Τα σχολικά χρόνια, οι γάμοι, οι γιορτές, οι οικογενειακές συνάξεις, τα πέτρινα κτίσματα και η φύση του χωριού.

Δεν λείπουν τα πικρά χρόνια που ακολούθησαν τον Εμφύλιο στην Ανατολική Ευρώπη αλλά και τα γλεντοκόπια των νέων και των παλιότερων. Το λεύκωμα περιλα-

μβάνει στο τέλος τραγούδια της χαράς και της λύπης, τοπωνύμια και χωριάτικο λεξιλόγιο.

Πολύτιμο λεύκωμα για τους παλιούς που αντλούν νοσταλγικές αναμνήσεις, για τους νέους που γνωρίζουν καλύτερα το παρελθόν του χωριού τους αλλά και για κάθε έναν που θέλει να γνωρίσει την ιστορική φυσιογνωμία της Οξυάς.

«Αμάραντος» (Ισβόρος)

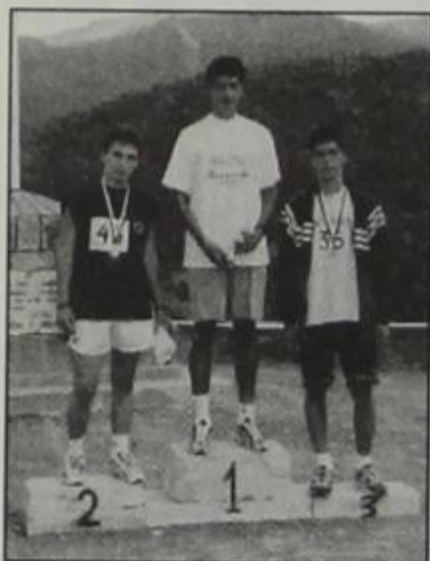
Το περιοδικό «Αμάραντος» είναι ένα καινούργιο περιοδικό που εκδίδει στην Αθήνα ο Παναγιώτης Στεφ. Ζακόπουλος με τη συμπαράσταση και την αγάπη των συγχωριανών του. Μέσα σε ένα χρόνο κυκλοφόρησαν τέσσερα τεύχη. Όπως αναφέρεται στο 1ο τεύχος «...ξεκινάει την προσπάθεια με την ελπίδα για ουσιαστική συνεργασία απ' όλους τους Αμαραντιώτες και μη. Από κάθε ενδιαφερόμενο για την πολιτιστική άνοδο του τόπου μας, για την καταγραφή, διατήρηση, διάδοση ιστορικής μνήμης και παράδοσης...».

Ο «Αμάραντος» αποτελεί ένα ακόμη λιθάρι στην προσπάθεια αναγέννησης των χωριών μας και ο εκδότης του - άξιος συγχαρητηρίων - πρέπει να έχει τη συμπαράστασή όλων όσων ενδιαφέρονται για τον τόπο μας.

Δραστηριότητες του καλοκαιριού

• Αυτό το καλοκαίρι λόγω πένθους το χωριό δεν διοργάνωσε το καθιερωμένο πανηγύρι του δεκαπενταύγουστου.

• Πραγματοποιήθηκε όμως ο αγώνας δρόμου με αφετηρία την Αγία Παρασκευή (Ασημοχωρίου) και τερματισμό την κεντρική πλατεία του χωριού.

Έλαβαν μέρος 45 αθλητές-ριες και στην κατηγορία των ανδρών πήραν:

1η θέση: Παΐσιος Μάκης (Χιονιάδες)

2η θέση: Μακαντάνης Βασίλης (Κέρκυρα - Στρατιώτης)

3η θέση: Δασκαλάκης Ηρακλής (Βούρμπιανη)

Στην κατηγορία των γυναικών πήραν:

1η θέση: Λέρη Βασιλική (Χιονιάδες)

2η θέση: Ζωγράφου Χριστίνα (Χιονιάδες)

3η θέση: Γκλαβά Λίτσα (Χιονιάδες)

• Μεγάλη επιτυχία είχε η άνοδος και διανυκτέρευση στο βουνό στη θέση «Μπριστούρι» όπου 22 νέοι του χωριού είχαν την ευκαιρία να

χαρούν την ανεπανάληπτη θέα και να θαυμάσουν την υπέροχη πανσέληνο που μας συντρόφευε σχεδόν όλο το βράδυ.

Η Αδελφότητα Χιονιαδιτών «Άγιος Αθανάσιος»

Δραστηριότητες - πρωτοβουλίες για το έτος 2000 - 01

• Με μεγάλη επιτυχία και καθολική συμμετοχή των μελών και των φίλων της Αδελφότητάς μας έγινε και φέτος στις 21 Ιανουαρίου 2001 το κόψιμο της Πρωτοχρονιάτικης πίτας.

Αισθανόμαστε υπερήφανοι, γιατί κάθε χρόνο η συμμετοχή του κόσμου στην εκδήλωση αυτή είναι όλο και μεγαλύτερη.

• Εκδόθηκε και κυκλοφόρησε το ημερολόγιο του 2001, το οποίο είναι αφιερωμένο

στη Χιονιαδίτικη Αγιογραφία και Ζωγραφική.

- Το 2000 διατέθηκαν από το Ταμείο της Αδελφότητας 560.000 δρχ. για την αγορά τραπεζιών και πάγκων, τα οποία βρίσκονται στο χωριό, για να χρησιμοποιούνται στις καλοκαιρινές εκδηλώσεις και όπου αλλού χρειαστούν.

Το ξωκλήσι της Παναγίας

- Το Δ.Σ. της Αδελφότητας ανέλαβε μια πρωτοβουλία για τη συγκέντρωση χρημάτων με σκοπό τη συντήρηση της εκκλησίας της Παναγίας και του περιβάλλοντα χώρου.

Θέλουμε λοιπόν να υπενθυμίσουμε στους χωριανούς αυτή την προσπάθεια με την ελπίδα ότι θα ανταποκριθούν, για να συγκεντρωθεί ένα ικανό ποσό χρημάτων προκειμένου να γίνει η σχετική μελέτη και να ξεκινήσει το έργο.

Πιστεύουμε ότι με τις προσπάθειές μας αυτές συμβάλλουμε όσο μπορούμε στην ενίσχυση των δεσμών της νέας γενιάς με τον πατρογονικό της χώρο, στην προβολή της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και στη διατήρηση των ηθών και των εθίμων του χωριού μας. Για να πετύχουν όμως όλα αυτά, χρειάζεται να υπάρχει συνοχή, σύμπνοια και αγάπη ανάμεσα σε όλους μας για ένα καλύτερο αποτέλεσμα.

Γιάννης Λιάτσης

Θεόδωρος Ζωγράφος: Ηπειρώτικα Σεκλέτια

Ο ταλαντούχος συγχωριανός μας Θεόδωρος Ζωγράφος κυκλοφόρησε τη δεύτερη κασέτα του με είκοσι Ηπειρώτικα τραγούδια. Συνεργάτες του είναι οι μουσικοί: Γιάννης Νινής (βιολί), Σωτήρης Καραγιάννης (λαούτο), Αηδόνης Λόντος (κιθάρα) και Χριστόφορος Γκίνης (ντέφι). Τραγουδάει ο Παντελής Γκιόκας.

Την κασέτα μπορείτε να βρείτε το καλοκαίρι στο καφενείο του χωριού μας.

Επιστολή

Προς τη Συντακτική Επιτροπή

Αγαπητοί φίλοι, σας καλημερίζουμε.

Και πάλι θερμά συγχαρητήρια για τον ενθουσιασμό, το μεράκι και προπάντων την ποιότητα της εκδοτικής σας προσπάθειας.

Η αναφορά σας στο Μουσείο Αγιογράφων Χιονιάδων και συγκεκριμένα «με την πείρα και τη βοήθεια των συνδημοτών της Πυρσόγιαννης δεν φαντάζει ακατόρθωτο... και μπορεί να υπάρξει οργανική σύνδεση των δύο μουσείων», είναι ουσιαστική και εύστοχη.

Τα δύο Μουσεία (Αγιογράφων και Μαστόρων) στους Χιονιάδες και στην Πυρσόγιαννη, σωστά επισημάνετε, μπορούν να έχουν μεταξύ τους οργανική σύνδεση.

Άλλωστε με αυτή τη φιλοσοφία ο νεοσύστατος Δήμος μας πορεύεται και οραματίζεται την πολιτιστική αξιοποίηση των Μαστοροχωριών.

Στο κτίριο του Σχολείου (1912ββ) που θα στεγάσει το Μουσείο Αγιογράφων Χιονιάδων σύντομα αρχίζουν εργασίες επισκευών και αποκατάστασης.

Ο Δήμος μας δίνει ιδιαίτερη σημασία στο κτίριο (στέγη με σχιστόπλακα, αρμολοί βαθύ, ανακατασκευή τοιχοποιιών του περιβάλλοντος χώρου, κουφώματα από καστανιά).

Όμως το βάρος της όλης προσπάθειας που ξεκινήσατε είναι η συγκέντρωση, καταγραφή, αρχειοθέτηση του μουσειακού υλικού. Χωρίς αυτό είμαστε στο μηδέν. Πριν είκοσι χρόνια, όταν ξεκινήσαμε στην Πυρσόγιαννη την έκδοση του περιοδικού «Αρμολοί» και τη συγκέντρωση του υλικού για το Μουσείο των Μαστόρων, συναντήσαμε και εμείς την ίδια καχυποψία, τις ίδιες επιφυλάξεις. Δεν κουρασθήκαμε, δεν πάψαμε να ελπίζουμε και να δουλεύουμε ουσιαστικά και υπεύθυνα. Και ήρθε η ώρα που όλοι οι Πυρσογιαννίτες μας εμπιστεύτηκαν και δώρισαν στην Προοδευτική Ένωση Πυρσόγιαννης και στο Μουσείο ανεκτίμητους θησαυρούς (έγγραφα, φωτογραφίες, αλληλογραφία, συμφωνητικά, αρχιτεκτονικά μέλη, εργαλεία).

Θα κάνετε και εσείς το ίδιο και θα σας εμπιστευτούν. Άλλωστε είστε στο σωστό δρόμο με ποιότητα στις επιλογές και με όραμα σπουδαίο και μεγάλο.

Το Μουσείο των Μαστόρων δεσμεύεται να βοηθήσει με κάθε τρόπο στην οργάνωση - αρχειοθέτηση του υλικού, στην τελική φάση τοποθέτησης του μουσειακού υλικού και στην οργανική σύνδεση, συνεργασία των δύο Μουσείων. Χαιρόμαστε αυτό το όμορφο και λαμπρό αντάμωμα που θα είναι μοναδικό παράδειγμα στον ελλαδικό κόσμο.

Με εκτίμηση
Βασίλης Παπαγεωργίου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΧΡΟΝΙΑΣ, 440 15 ΠΥΡΡΟΤΙΑΝΝΗ

ΚΩΔ. (100-223)